

KATOLICKI UNIWERSYTET LUBELSKI JANA PAWŁA II
WYDZIAŁ ZAMIEJSCOWY PRAWA I NAUK
O SPOŁECZEŃSTWIE W STALOWEJ WOLI

Instytut Pedagogiki:

Katedra Pedagogiki Opiekuńczo-Wychowawczej i Resocjalizacyjnej
Katedra Pedagogiki Rodziny
Katedra Pedagogiki Pastoralnej i Teologii Wychowania
Katedra Makrostruktur Społecznych

i

Instytut Teologiczny im. Bł. Wincentego Kadłubka w Sandomierzu

oraz

Instytut Psychologii im. G. Kostiuka, Ukraińska Akademia Narodowa Nauk
Pedagogicznych (Ukraina)

Międzynarodowa Konferencja Naukowo-
Metodyczna

na temat

„PRAWA DZIECKA: REALIZACJA W RODZINIE
I SPOŁECZEŃSTWIE”

9-10 czerwca 2015 roku

Streszczenia referatów

Komitet naukowy:

- prof. zw. dr hab. Tamara Hovorun, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, WZPiNoS w Stalowej Woli
- prof. zw. dr hab. Jagoda Cieszyńska, Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie
- prof. PhDr. Anna Žilová, PhD., Pedagogická fakulta, Katolícka Univerzita w Ružomberku, Słowacja
- prof. zw. dr hab. Andrzej Kuczumow, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, WZPiNoS w Stalowej Woli
- ks. prof. zw. dr hab. Marian Wolicki, Państwowa Wyższa Szkoła Techniczno-Ekonomiczna im. ks. Bronisława Markiewicza w Jarosławiu
- dr hab. Marta Korendo, Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie
- dr hab. Edmund Juško, prof. KUL, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, WZPiNoS w Stalowej Woli
- ks. dr hab. Roman Sieroń, prof. KUL, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, WZPiNoS w Stalowej Woli
- prof. dr hab. Jurij Paczkowski, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, WZPiNoS w Stalowej Woli
- doc. PhDr. Alena Novotná, PhD., Pedagogická fakulta, Katolícka Univerzita w Ružomberku, Słowacja
- doc. PaedDr. Barbora Kováčová, PhD., Uniwersytet Komeńskiego w Bratysławie, Słowacja
- dr hab. Danuta Grzesiak-Witek, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, WZPiNoS w Stalowej Woli
- dr hab. Piotr T. Nowakowski, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, WZPiNoS w Stalowej Woli
- dr Anna Pacian, Uniwersytet Medyczny w Lublinie
- dr n. praw. Jolanta Pacian, Uniwersytet Medyczny w Lublinie
- dr Magdalena Łuka, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, WZPiNoS w Stalowej Woli
- dr Mirosław Rewera, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, WZPiNoS w Stalowej Woli
- dr Paweł Witek, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, WZPiNoS w Stalowej Woli

Komitet organizacyjny:

- prof. zw. dr hab. Tamara Hovorun
dr hab. Danuta Grzesiak-Witek
ks. dr hab. Roman Sieroń, prof. KUL
dr hab. Piotr T. Nowakowski
dr Magdalena Łuka
dr Justyna Truskolaska
dr Magdalena Ewa Ruszel
dr Anna Witkowska-Paleń
dr Anna Różyło
dr Paweł Witek
mgr Rafał Podleśny
„Paidea” – Naukowe Koło Studentów Pedagogiki.

Spis treści

Tamara Hovorun – <i>Key Principles of Prevention and Re-socialization of Youth at Risk</i>	5
Bogdan Bozhuk – <i>ATO Experience of Medical and Psychological Assistance to Children from Families of Internally Displaced Persons and Participants</i>	6
Tetiana Melnychuk – <i>Preservation of the Fact of Adoption in the Family, as a Violation of Child's Right to Identity</i>	6
Marianna V. Markova, Helena E. Belyaeva – <i>The Psychological Support of Adolescents with Obesity</i>	7
Tetyana Yablonska – <i>Features of Family Relationships during Adolescence Crises</i>	8
Tamara Pirozhenko – <i>Wartości dziecka przedszkolnego wieku</i>	9
Vitaliy Lunyov – <i>Children's Rights in Donbas: Social and Psychological Aspects of the Territorial and National Identity</i>	9
Nataliia Bocharina – <i>Socially-psychological Mechanisms of Protection of Children's Rights in the Family</i>	10
Iryna Shulha – <i>'Hidden' Gender Discrimination in Didactic Materials of Primary School in Ukraine: Valeological Aspect</i>	11
Darina Koskina – <i>Children's Perception of Domestic Violence</i>	12
Olena Bozhuk – <i>Upbringing Potential of the Family which is Waiting for a Child Birth</i>	12
Natalia Dembytska – <i>Signs of Privacy in Metaphorical Models of Teenagers' and Senior Pupils' Personal Property</i>	13
Natalia Kryvokon, Tetiana Syl'a, Lyudmila Ostapenko – <i>Children's Rights and Child-friendly Communities: Cases of 2 Ukrainian Cities</i>	14
Oksana Kuznietsova – <i>Manifestation of Adaptability in the Context of Family Functioning</i>	15
Nataliia Svertilova – <i>Special Aspects of Hurt Feelings Experienced by Teenagers</i>	16
Iryna Topalova – <i>Adolescent Cynicism: Causes of Occurrence</i>	17
Natalya Melenchuk – <i>The Role of Family Education in the Development of Adventurous Personality Traits</i>	18
Aleksandr Sannikov – <i>Decision-making Skills as a Factor of Adolescent's Assertiveness Development</i>	19
Anna Lisovenko – <i>The Family and the Envy of the Child</i>	19
Oksana Kikinezhdi – <i>Formation of Respect Culture to Children's Rights in the Context of the Gender Paradigm</i>	21
Juriy Savchenko – <i>Subject to the Rights and Obligations of the Child in the Modern World</i>	21
Oksana Martsynyak-Dorosh – <i>Jak korzystać z przywilejów dziecka, żeby rozwijać wachlarz obowiązków dziecka w rodzinie</i>	22
Natalia Slobodianyuk – <i>Syndrome of 'Vanishing Twin' and a 'Lost Twin'</i>	23
Tetiana Shmorgun, Anatolij Shmorgun – <i>Psychological Support of Under-age Students in Their Skills Development of Independent Life</i>	24
Olga Sannikova, Anna Fishchina – <i>Psychological Insight as Important Professional Quality of a Psychologist's Personality</i>	25
Olga Sannikova – <i>Structure of Coping-Trait</i>	26
Tsira B. Abdrjakhimova – <i>Diagnostics, Clinics, Prophylaxis and Correction of Neurotic, Stress-related Disorders in Lyceums Pupils</i>	27
Svitlana Nemyria – <i>Investigating the Potential of Social Environment in Preventing Suicidal Behavior Among Teens</i>	28
Irina Zubiashvily – <i>The rights of the child in the context of monetary culture formation</i>	29

Anna Kukuruz – <i>Effectiveness of an Early Intervention Programs for Children with Developmental Delays and Disabilities</i>	29
Valentina Moskalenko – <i>Features of ‘Economical’ and ‘Cultural’ in the Children Economic Behavior</i>	30
L. Soloviova – <i>The Preschoolers’ Right to Personal Development</i>	31
Natalia Pshuk, Marianna Markova, Jewgen Pshuk – <i>Factors Psychosocial Adaptation of Reference Relatives of Children Who are Sick with Schizophrenia</i>	31
Kseniya Maksymenko – <i>Personality-oriented Therapy for Children with Physical Illness</i>	32
Oleg Chaban, Olena Khaustova, Lidija Trachuk – <i>Trauma Related Psychopathological Phenomena in Children in Conflict Region: the Ukrainian Pilot Study</i>	33
A. Dushka – <i>Psychological Assistance to Children with Emotional-Volitional Disorders: Family-Centered Approach</i>	34
Marian Wolicki – <i>Prawo dziecka do szacunku realizowane w rodzinie</i>	34
Marek Paluch, Beata Zięba – <i>Wychowawczy i społeczny wymiar pomocy społecznej rodzinie niewydolnej wychowawczo</i>	35
Danuta Grzesiak-Witek – <i>Organizacja pomocy dzieciom z dysleksją – przepisy prawne i ich realizacja w praktyce</i>	36
Jadwiga Daszykowska, Małgorzata Marć – <i>Prawo dziecka i rodziców do informacji w placówkach opieki zdrowotnej</i>	38
Anna Pacian – <i>Europejska Strategia na rzecz Zdrowia i Rozwoju Dzieci i Młodzieży – znaczenie i stosowanie w systemie ochrony zdrowia</i>	39
Jolanta Pacian – <i>Prawa małoletniego pacjenta jako dawcy i biorcy przeszczepów ex vivo i ex mortuo</i>	40
Justyna A. Gutka – <i>Prawa dziecka – pacjenta</i>	40
Jerzy Nikolajew – <i>Wolność sumienia i religii dziecka versus realizacja praw rodzicielskich. Rozważania na gruncie prawa polskiego</i>	42
Anna Różyło – <i>Metoda T. Gordona „bez przegranych” – komunikacja respektująca prawa dziecka (i dorosłego)</i>	43
Mirosław Rewera – <i>Dzieci jako przedmiot badań socjologicznych</i>	44
Katarzyna Błaszczuk – <i>Podmiotowość dziecka w świetle prawa</i>	46
Anna Witkowska-Paleń – <i>Dziecko jako świadek przemocy w rodzinie (o „zapomnianych” ofiarach przemocy)</i>	48
Paweł Witek – <i>Pomoc dziecku wagarującemu – działania rodzinnego kuratora sądowego</i>	50
Justyna Truskolaska, Hanna Szczepańska, Nasturcja Toruj, Katarzyna Wrona – <i>Prawo dziecka niepełnosprawnego do życia w społeczeństwie – integracja w Przedszkolu Niepublicznym „Promyczki” z oddziałami integracyjnymi im. bł. Bolesławy Lament w Lublinie</i>	51
Marzena Banaczyk – <i>Przestrzeganie prawa do stosowania właściwych metod wychowawczych oraz pozytywnych postaw wobec dziecka sukcesem na szczęśliwą rodzinę</i>	52
Ewelina Bachera, Bartosz Smółka – <i>Rodzina zastępcza – opieka nad małoletnim, czy forma zarobkowania kosztem dziecka?</i>	53
Anna Mazur – <i>Prawa nieletnich w procesie wychowania i resocjalizacji</i>	55
Radosław E. Skakuj – <i>Prawo dziecka do godnych warunków życia realizacją jego dobra</i>	57
Renata Matusiak – <i>Cyberbullying jako łamanie praw dziecka w cyberprzestrzeni</i>	59

Tamara Hovorun, Professor

Off-Campus Faculty of Law and Social Sciences in Stalowa Wola,
The John Paul II Catholic University of Lublin, Poland

Key Principles of Prevention and Re-socialization of Youth at Risk

Podstawowe zasady profilaktyki i resocjalizacji zagrożonej młodzieży

The aim of the study - to determine the social and psychological conditions that cause the appearance of children and youth at 'risk' and to analyze the best prevention and re-socialization practices. Children at risk have had violated right to nursing and medical care life, adequate and healthy food, education, respect for the personality and respect, protection from any work that could be hazardous, from sexual exploitation etc.

Defining the manifestations by young people at risk different kinds of deviated behavior we may examine the main causes: difficulties in teaching and communication with schoolchildren, have parents in poverty, families lifestyles full with everyday stresses and substance abuse, marginalized social environment which encourage to young people to criminal, sexual activity street involvement ion gang. The main problems for prevention the criminal behavior of risk categories connected with the impact on dysfunctional family, teaching specific skills anger management, emotion regulation, effective learning habits, communicative tools, peer pressure resistance, treating negative emotional states, preventive and re socialization programs have been oriented on children and youth as well for parents and schools staff.

The most famous comprehensive response to group at risk have such famous training curriculums as:

- BLOCKS (developing cooperative building skills to obtain knowledge on the principles of co-operative life skills);
- ART (anxiety reduction training reducing anxiety);
- ICPS (interpersonal cognitive problem solving;
- SPARK (addresses trust-building, communication skills, anger management and emotional regulation habits, anti-prejudice, peer pressure, bullying and gangs, male and female relationships, stress reduce reactions and family relations). These programs attempt to provide coping techniques for practitioners who help the children and youth at risk.

Bogdan Bozhuk, PhD

Bogomolets National Medical University, Kyiv, Ukraine

Experience of Medical and Psychological Assistance to Children from Families of Internally Displaced Persons and Participants

Doświadczenia organizacji medyczno-psychologicznego w zakresie udzielania wsparcia dla dzieci z rodzin przymusowych uchodźców

Due to recent events in Ukraine significantly worsened mental health and the forecast for the next years is unfavorable. Socio-political situation in Ukraine, the annexation of the Crimea, military operations in the east (ATO), mass death and injury, forced relocation of citizens create additional, extremely heavy burden on the mental health of the population, the consequences of which will accompany us for decades. Particularly vulnerable categories of the population is children who have experienced the horrors of war, deprivation of native habitats, loss of loved ones. At this difficult time, all of the health professionals of mental health must act in concern to counter the negative consequences of the situation. A medical and psychological assistance and rehabilitation of children is particularly important problem facing the industry.

One of the promising and resultive direction introducing effective medical and psychological assistance is joining efforts specialized government agencies, public and charitable organizations. Thus thanks to the joint efforts of the G. Kostyuk Institute of Psychology, Bogomolets National Medical University, Association of Psychologists of Ukraine and Ukrainian Association of Physicians, psychologists for over a year is providing psychological assistance to children from families of internally displaced persons and members of ATO. This work is carried out on the basis of unpaid and takes place in the form of individual and group using modern methods of medical and psychological help.

Tetiana Melnychuk, PhD

G.S. Kostyuk Institute of Psychology

National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Preservation of the Fact of Adoption in the Family, as a Violation of Child's Right to Identity

Ukrywanie faktu adopcji w rodzinie, jako naruszenie prawa dziecka do tożsamości

Awareness of their identity for a person not just a knowledge of yourself, it's a certain attitude to your image of 'I'm' which in further will affect the formation of her personality.

According to the legislation of Ukraine the fact of adoption is kept secret, from others and from the child. The mentioned violates the child's right of determine their identity. Because they keep information from her about the origin of blood, the presence of her siblings, her nationality and religion. Mechanisms of identification for early childhood plays an important function in the development of the human personality and its further socialization.

I.S. Kon in his studies showed that individual identity is understood as a subjective way of organizing events, like internal dynamic structure that integrates the individual aspects of personality associated with the awareness and experience of himself as a representative of a particular sex, group and so on. in a whole unit without loss of identity.

Consequently, saving the fact of adoption from the child, violated her right to the realization of her own image of 'I'm', which in the future may adversely affect the self-determination and no clear choice of goals, values and beliefs in her life in which the child has already become a social individual, and part of community members.

Marianna V. Markova, PhD with 'habilitation'

Kharkiv Medical Academy of Postgraduate Education, Ukraine

Helena E. Belyaeva, PhD

State Institution of Child and Adolescent Health

National Academy of Medical Science of Ukraine

The Psychological Support of Adolescents with Obesity

Wsparcie psychologiczne dla dzieci z otyłością

Aim: to improving the system of psychological support to adolescents with obesity by definition of psychoemotional, cognitive, behavioral, and family components and their relationships in the genesis of psychological maladjustment formation in young patients.

Patients and Methods: were examined 117 12-17 year-olds who are obese, 33 teenagers with normal weight; 35 mothers of obese adolescents and 30 mothers of adolescents with normal weight.

Results: some features of psychoemotional, cognitive, behavioral, and family components of psychological maladjustment have been established in adolescents with obesity, psychographic markers of difficulties in self-perception of our patients have been singled out, and correlations of stylistic peculiarities in their eating behavior with parameters of quality of life have also been identified. Relationships between pronounced disorders in eating behavior, as well as desadaptive psychoemotional characteristics of patients, and some peculiarities in the emotional state of their mothers have been established. The model and the technology of the

psychological support of adolescents with obesity have been substantiated, and the system of measures for their employment has been introduced. Age and gender-related characteristics of personality in adolescents with obesity were depicted, and some peculiarities in the attitude to their children of mothers both of boys and girls with different body weight were defined.

Conclusion: due to the analysis and generalization of our study results, the model of medical and psychological support of adolescents with obesity has been scientifically substantiated, developed and introduced into the clinical practice.

The proposed model, aimed at correcting psychological maladjustment of adolescent patients and providing involvement of their parents at the diagnostic, consultative, and corrective stages, has demonstrated its effectiveness.

Tetyana Yablonska, PhD with ‘habilitation’

G. Kostyuk Institute of Psychology

Academy of Pedagogical Science of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Features of Family Relationships during Adolescence Criseses

Cechy rodzinnych relacji podczas kryzysów dorastania

Studies of a family as a factor at child’s development are very important because the very foundations of functioning of a family as a social institution are being changed during modern social transformations. Yet, a family role as a crucial agent of child’s social development remains indisputable that necessitates to study family features and psychological conditions created in it for child’s development. On the basis of the analysis of empirical data, the author shows that adolescence period is difficult in the development of a family because it is defined by the changes in the direction of intensification of imbalance in a family.

Thus, summarizing the results of the study with proposed techniques of families’ characteristics and child-parent relationships, we can affirm that families during their children’s maturation undergo significant systemic changes. These changes embrace both structural characteristics (hierarchy, roles) and emotional ones and affect the whole system of family relationships, including parent-child relationships. Difficulties of child-parent relationships are evident in increasing of hostility, directive approach, parental autonomy in relation to their children, upbringing inconsistency. This problem put forward a task to develop psychological counseling and corrective programs to help families and children in addressing of developmental problems.

Prof. dr hab. Tamara Pirozhenko

Instytut Psychologii im. G. Kostiuka

Narodowa Akademia Nauk Pedagogicznych Ukrainy, Kijów, Ukraina

Wartości dziecka przedszkolnego wieku

U podstaw analizy ukierunkowania na wartości leży ich subiektywne znaczenie, ich ważność dla samego człowieka. Dziecko jest jak gdyby punktem wyjścia do rozpoczęcia analizy i wyznaczenia współrzędnych treści oraz cech strukturalno-funkcjonalnych tych wartości, na które jest ono ukierunkowane.

Sens najważniejszych wartości, na które ukierunkowane są dzieci, określany był przy pomocy dwóch klas wartości: wartości-dobra i wartości-regulacji. Określają one takie sfery istnienia jak „Ja”, „Inni ludzie”, „Otaczający świat przyrody, techniki, sztuki”. W każdej z tych sfer ma miejsce oceniająca działalność malucha oraz przywłaszczanie sobie wartości, które pełnią funkcję ograniczników aktywności dziecka w różnych rodzajach jego działalności (normy moralne, etyczne i estetyczne oraz ideały czy cechy osobowościowe). W efekcie następuje uświadomienie sobie przez jednostkę wartości obiektu, zjawisk otaczającego świata, a tym samym tworzy się szczególny rodzaj relacji z nimi – relacje wartościowe.

Vitaliy Lunyov, PhD

G. Kostiuk Institute of Psychology

National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv- Donetsk, Ukraine

Children's Rights in Donbas: Social and Psychological Aspects of the Territorial and National Identity

Prawa dziecka w Donbasie: aspekty społeczne i psychologiczne tożsamości terytorialnej i narodowej

The relevance of the study confirmed by the comment of Ukrainian Ombudsman Valeria Lutkovska at a press conference ‘25 years of the UN Convention on the Rights of the Child: status of implementation in Ukraine’. It was noted that Donbas children are unprotected and deprived of their rights.

In the Donetsk and Lugansk regions before the armed conflict lived nearly 1 million children, of which about 15 000 deprived children-orphans and children without parental care. Currently, almost all of them have been taken to boarding schools and institutions, which located on the territory controlled by the Government of Ukraine. However, today there is a more threat to physical and psychological well-being for children who are living in settlements located in

hazardous areas in the vicinity of the zone of the antiterrorist operation, and subjected to shelling.

The main concern is about the developing psychological assistance for children's in social rehabilitation centers (Lisichansk Luhansk region, Dzerzhinsk, Donetsk region), regional orphanage (Severodonetsk, Artemovsk), boarding schools (Mariupol, village. Mironovskoe, Kostiantynivka, Artemovsk Donetsk region) and others. According to operational data at these institutions there are almost 2,000 children. In this regard, we noted the need for quick timely, temporary actions by the state authorities on the trafficking of children to safe regions of Ukraine and conducting them psychotherapy.

More difficult psychological situation is in areas that are not controlled by Ukraine. For residents of Donbass is difficult to register the newborn child under the Law of Ukraine (the local authorities propose Russian citizenship), to mention the native language of upbringing, to show any national symbols of state and national identity. Moreover there is a problem with the changing territorial (regional) identity of the parents. Since the military conflict in Ukraine has signs of civil war, there are many families that are divided ideologically between Russian and Ukrainian values (especially in Donbas). This leads to the fact that some parents are in marriage chronic conflicts, determine diffusing or bipolar national orientations ignoring the opinions, feelings of attachments, children rights express their views, practice their own religion, association with beloved others. We discovered a lot of families in which young children are forced to hate as Russian or Ukrainian oriented parents, children who hide their ethnic identity for fear of being marginalized. Thus the violence of basic children social rights in Donbass requires an understanding the social situation of personality development.

Nataliia Bocharina, PhD

Pereyaslav-Khmelnytsky Pedagogical University, Ukraine

Socially-psychological Mechanisms of Protection of Children's Rights in the Family

Spoleczno-psychologiczne mechanizmy ochrony praw dzieci w rodzinie

Analysis of the situation regarding the rights and interests of children in a Ukrainian family suggests aggravation of a number of problems. Today we have a situation where the real situation of children did not meet international standards.

The stratification of society, reducing the standard of living of much of the population, social-insecurity, unemployment, legal absence of rights, general psychological tension that often leads to alcoholism and drug addiction, the loss of moral and psychological reference points, negatively affects the microclimate in the

family contributes to a sharp decline of culture between family communication leads to aggravation of family conflicts and provoking the emergence of family problems.

This causes a problem of the social and psychological mechanisms for implementing child protection in the family. These mechanisms have a deep knowledge and mastering parents understand the essence of the rights of the child; create sustainable positive attitude, acceptance of children's rights and motifs to create conditions for their implementation in the family; development of relevant skills and abilities of parental behavior needed to create appropriate conditions for the realization of children's rights in the family.

Iryna Shulha, MA

Ternopil National Volodymyr Hnatiuk Pedagogical University, Ukraine

‘Hidden’ Gender Discrimination in Didactic Materials of Primary School in Ukraine: Valeological Aspect

“Ukryta” dyskryminacja płci w materiałach dydaktycznych szkoły podstawowej na Ukrainie: aspekt waleologiczny

Humanistic orientations of modern educational space during building a democratic society in Ukraine actualize the problem of upbringing of healthy and creative personality on the basis of equality of sexes, strengthening of children rights and protect them from violence. Primary school is a key institution in forming of the vitally important competencies of students, including valeological and gender. The base of the ideology of gender equality or fixed gender inequality is given here.

The aim of our research was to uncover the elements of ‘hidden’ gender discrimination in the organization of educational process in primary school, normative and didactic materials, textbooks of school subject ‘Basic of Health’ and gender attitudes of teachers.

The main method of gender expertize was content analysis of the State standard of primary education, curriculum and textbooks.

The conclusion: de jure relevance of educational materials of primary school to the principles of gender equality was shown. De facto we uncovered the elements of hidden discrimination: in pedagogical interaction in system teacher-schoolboys/schoolgirls; traditional sex-role requirements to studying and behaviour of students; an ambivalence of stereotyped and egalitarian teacher’s attitudes; gender-stereotyped textbooks ‘Basics of Health’ for 1-4 classes; an imbalance of gender representatives of both sexes; a marking of male sex.

Discussion of the findings focuses on the importance of implementation of gender approach into educational environment of primary school.

Darina Koskina, MA

T. Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

Children's Perception of Domestic Violence

Postrzeganie przemocy domowej przez dzieci

Modern society encounters violence quite often. Often it happens in families, thus it is very important to discover in what way violence between parents influence kids. The key issue in this problem is whether child is a witness or a victim of the violence. Moreover, different types of violence (physical, emotional, economic or sexual violence) commit various impacts on children.

Since kids tend to repeat behavior of their parents to some extent, it is enormously important to reveal and prevent the negative impact of violence on child's psychic.

According to some studies, the perceptions of the children of violence in their families have a notable impact on their wellbeing. Especially negative impact has observation of violent events instead of being a victim. Such behavior of their parents may lead kids to the conclusion that it is an normal part in relationship, thus we stress the topicality of research in this domain.

Olena Bozhuk, MA

Department of General and Medical Psychology and Pedagogy,
National Medical University Bogomolets, Kyiv, Ukraine

Upbringing Potential of the Family which is Waiting for a Child Birth

Wychowawczy potencjał rodziny, która oczekuje narodzin dziecka

The family in which a child was born is undergoing a regulatory crisis because huge change of social roles and adapting to new duties determined reassessment of priorities. All people becoming parents found in a tendency to replay their early childhood experiences in dealing with their own children. Any of injuries and inner conflicts that were not identified and resolved will become obstacles to the establishment of intimacy as in marital relations as well in parent-child.

The concept of 'grammar education' is not yet included in broad consumption among parents. The most important duty to respect the child's need in adults attitudes and believes is providing for him healthy food, fresh air and movement; in addition - developing games and toys. A small percentage of parents in response to such questions mention of the need for love. In addition to knowledge about the

basic needs of the child, it is important knowledge of parents about the stage of attachment development of the individual and promoting a strong affection for lighter future separation at an older age. Children who receive such parents consistent emotional support, are experiencing 'psychological birth' or birth of the Self, then accept the need to be self-sufficient and emotionally mature in separation from his mother and father.

Thus psychological education is very Important is the knowledge of parents regarding especially infant mental development by peculiarities of child mental development during adolescent period

Natalia Dembytska, PhD

G. Kostyuk Institute of Psychology

National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Signs of Privacy in Metaphorical Models of Teenagers' and Senior Pupils' Personal Property

Symbole prywatności w metaforycznych modelach własności osobistej nastolatków i starszych uczniów

The objective of this research is to investigate the kids' privacy as a psychological basis of socialization of personality as a proprietor. We propose to discuss an empirical results of investigation of signs of privacy in economic metaphors as a manner of conceptualization of reality of teenagers' and senior pupils' personal property relations. We analyze metaphorical content of teenagers' and senior pupils' economic stories.

Teenagers understand themselves in categories of control, changes, activity in personal economy. They demonstrate an attempts to feel property in level of emotions, focusing on its cultivation and accessories.

Senior pupils are categorized themselves as actors of multiplying of economic benefits. They are more tend to predict economic events and are based on intuition, creativity and own initiative as a resources in the management of personal property.

Natalia Kryvokon, PhD with ‘habilitation’

V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

Tetiana Sylva, PhD

Chernihiv National University of Technology, Ukraine

Lyudmila Ostapenko, MA

Chernihiv National University of Technology, Ukraine

Children’s Rights and Child-friendly Communities: Cases of 2 Ukrainian Cities

Prawa dzieci i przyjazne dziecku wspólnoty: przykłady dwóch miast Ukrainy

In the context of children’s rights protection it is important to investigate key stakeholder’s representations on the possibilities of children’s interests and needs meeting in urban environment. This evidence-based research examines community attitudes and awareness of child safety and rights in 2 Ukrainian cities – Kharkiv and Chernihiv.

In this paper we refer to the UNICEF definition of a Child Friendly City as ‘committed to the fullest implementation of the Convention on the Rights of the Child’ (available from <http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/cfc-framework-eng.pdf>). A child friendly community is one in which children are valued, supported, respected, provided for and actively included (Australia, NAPCAN website at www.napcan.org.au).

A questionnaire on children’s rights public awareness and compliance, possibility to meet the needs of disadvantaged children was proposed to the inhabitants in 2 Ukrainian city communities. In addition oral narratives (stories) about children’s rights were collected and analyzed within the survey.

The majority of the respondents believe that their communities do not give the opportunities for children to influence decisions about their city or to express their opinion on the, city they want. The need for children recreation place is also not fully satisfied, as evidenced by respondents in both cities. It was also revealed rather low level of safety evaluation for urban space and a low level of confidence in laws and municipal authorities who fail to protect children from violence, exploitation and neglect. At the same time statement that ‘children take an active part in public life’ is supported by the most of the respondents. So public activity of children does not influence the decision making process.

On the other hand social workers from public social services showed quite different picture. In their perception local authorities do care about children’s rights problems, children are included to the process of decision making and influence local government in children related decisions. They also consider urban space to be safe enough for children.

There is a significant difference in defining vulnerable groups of children if to compare the answers of social workers and parents. Social workers give the higher scores when estimating the services for children (5-point scale): education (3,6 -

parents, 3,9 – social workers; health care (2,9 – parents, 3,6 – social workers), out-school education (2,9 – parents, 3,6 – social workers), legal protection of vulnerable children (2,2 – parents, 4,2 – social workers).

Another important conclusion is that most of the respondents consider themselves knowledgeable about children's rights, but many of them didn't indicate any and most of those who indicated mentioned the right for education and health care. And the main sources of information on these issues were mentioned 'media' (in Kharkiv) 'self-education', 'university' (in Chernihiv) and 'self-education' and 'special training' (social workers). Expectedly social workers appeared more aware of children's rights.

Bibliography:

www.napcan.org.au

[http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/cfc-frame work-eng.pdf](http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/cfc-frame%20work-eng.pdf)

Oksana Kuznietsova, PhD

General and Differential Psychology Department,

South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky, Odessa, Ukraine

Manifestation of Adaptability in the Context of Family Functioning

Manifestacja zdolności przystosowania się w kontekście funkcjonowania rodziny

The most important feature of the system is the adaptation of the family as a process of adaptation of family members to each other and to family life. Given the duration of existence of the family and the constant dynamism of the living conditions (external and internal), the extreme importance is the ability of the family as a system to transformations aimed at maintaining or restoring equilibrium in family relations environment and the external environment with significant changes, that is in times of crisis, emergency family life. In this case, it manifested as a characteristic of adaptability of family functioning associated with the possibility of restructuring and adaptation of the family system in the changed conditions.

We conducted an empirical study of the relationship between the characteristics of the family and the individual adaptability, understood as a stable property of the individual members of each family. The study involved 42 families with children adolescence. Were used: test questionnaire social adaptability (O. Sannikova, O. Kuznietsova) questionnaire 'Scale adaptation and family cohesion' (FACES-3) (D.H. Olson). It is found that the flexibility of the family, its adaptability to a greater extent related to adaptability father, that is a man stands a central figure, regulates the movement of the family system in the direction of adaptation to life circumstances. Adaptability of the child correlates with father's adaptability to the greatest extent.

The most successful adaptation and balanced type of relationship is noted in families with coordinated high adaptability of its members. Thus, noted the impact of individual adaptability to the optimum characteristics of family functioning.

Nataliia Svertilova, MA

South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky, Odessa, Ukraine

Special Aspects of Hurt Feelings Experienced by Teenagers

Aspekty specjalne zranionych uczuć doświadczanych przez nastolatków

This report contemplates the study findings on special aspects of hurt feelings and susceptibility manifested by teenagers with variously accentuated personality traits. Research materials define hurt feelings as one's emotional response to exposure to unfair treatment. On the one hand, they indicate that the social interaction has been disrupted and urge the person to restore it. On the other hand, recurrently experienced hurt feelings might first make a person clam up and retire to his or her inner turmoil, then get a firmer hold of him or her and transform into susceptibility, which becomes a personality trait or attribute, or even result in some pathological effect.

The study of individual psychological aspects of hurt feelings and personality traits, which grade manifestations of such feelings, used the Questionnaire Assessing Qualitative Indicators of Hurt Feelings (by O.P. Sannikova and N.V. Svertilova); Personality Trait Accentuation Test (by A.Ye. Lichko); Questionnaire Assessing Attitude toward Oneself (by V.V. Stolin, S.R. Panteleyev); Spilberg-Khanin Method Diagnosing Individual Evaluation of Personal and Reactive Anxiety. The study involved 60 people aged 12 to 17. The correlation analysis used the computer software SPSS 13.0 compatible with Windows.

The findings say that both immediate hurt feelings and constant aptitude for them (i.e. susceptibility) come together with being suspicious, hostile, bad-tempered and harboring displaced aggression. Whenever in conflict, teenagers use rivalry as their strategy, suffer express social stress, guilt or fear of failing to comply with expectations of those around them. Teenagers with accentuated hysteroid, schizoid, sensitive and epileptoid personality traits are more likely to have hurt feelings.

A specifically designed social and psychological training session as well as cooperation between psychologists, parents and educators – aiming to put an end to hurt feelings and susceptibility – are proposed as the primary ways for teenagers to overcome these two issues.

Iryna Topalova, MA

South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky, Odessa, Ukraine

Adolescent Cynicism: Causes of Occurrence

Cynizm w okresie dorastania: przyczyny występowania

In the current context, only a real and rather cynical view on the current state of things contributes to re-evaluation of own capabilities and search for a place in life. However, cynicism is a serious social danger. Modern cynics promote extreme selfishness, neglect of duties, justify the betrayal and treachery. Mass distribution of cynicism is dangerous for young people, since it leads to a moral disorientation. That is why the study of teenage cynicism is especially relevant.

The studies have been conducted in 35 families of teenagers. Teenagers, their parents and teachers were invited as subjects. Special questionnaire was developed with the help of which you can get information on: 1) the concept of cynicism in different groups of subjects; 2) the reasons that cause cynicism among teenagers.

It has been found that teenage cynicism is understood by adults as a mocking, rude attitude towards others (teachers, parents), which manifests itself in the conflict, failure to comply with seniors, committing negative acts. Teens believe that their cynicism is manifested in excessive arrogance, increased criticality to everything that comes from older, arrogance, negligence to moral norms.

The basic reasons for cynicism have been found: incorrect upbringing techniques, demagoguery, abuse, indignity, moralizing; the indifference of adults; prohibitions; elders injustice; disappointment in people who were idealized by a teen; manifestation of the senior's own superiority; ignoring the needs of teenagers; emotional problems; cruelty to young people, etc.

In future it is planned to study the structure, forms of manifestation, psychological mechanisms, determinants and individual psychological characteristics of addiction to cynicism of adolescents and adults.

Natalya Melenchuk, MA

South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky, Odessa, Ukraine

The Role of Family Education in the Development of Adventurous Personality Traits

Rola edukacji rodzinnej w rozwoju ryzykowanych cech osobowości

In the article it is outlined results of the empiric verification of the hypothesis about the influence of family upbringing on the development of adventurous personality traits of the child.

Disposition to the adventurism is considered as the stable trait of the personality, certain emotional mood, way of thinking, behavior, that are characterized by actions free from any external requirements and conventionalities to attain easy and quick success in most cases without taking into account a particular situation. Styles of family education are considered as the most characteristic types of relationship of parents to child, the use of certain means and methods of pedagogical influence, which are expressed in a peculiar manner verbal treatment and interaction.

The empiric study involved 46 families of adolescents. It was used: questionnaire 'Analysis of family relations' E.G. Eidemiller, V.V. Justickis and 'The test-questionnaire of disposition to the adventurism' O.P. Sannikova, A.I. Sannikov, N.I. Melenchuk.

The data have been processed by means of the quantitative (correlation) analysis and qualitative ('ace' and 'profile' method) analysis.

It is established that in this sample the high level of development indicators of the adventurism is observed in adolescents in families with education on the type of 'conniving giperprotektsiya'.

Thus, the maximum satisfaction of needs of the child, impunity, lack of responsibilities, and the lack of minimality sanctions act as predictors of adventurous personality traits.

Aleksandr Sannikov, PhD

Theory and Methods of Practical Psychology Department,
South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky, Odessa,
Ukraine

Decision-making Skills as a Factor of Adolescent's Assertiveness Development

Umiejętności podejmowania decyzji jako czynnik rozwoju asertywności nastolatka

The article presents the results of theoretical and empirical research of individual psychological peculiarities of decision-making by an adolescent in the system 'adult – child – environment', as well as the psychological profile of an assertive personality of an adolescent in a situation of life choice.

The author uses *Melbourne Decision-Making Questionnaire* (DMQ, modification by T. Kornilova), Questionnaire 'Personal Factors of Decision-Making' by G. Aizenko (modification of Ye. P. Iliin), PFD-25 (by T. Kornilova), 'Questionnaire of Assertiveness Components' (by O. Sannikova), questionnaire 'Tolerance to Uncertainty' (by S. Badner), statistic methods of data processing: quantitative (correlative) and qualitative (method of 'ACes' and 'profiles') analysis of the results.

The author also distinguishes the personality properties as those which determine decision-making skills, implement assertive acts and adolescent's assertive behavior, i.e. self-confidence, risk proneness, independence, vigor, spontaneity, adventurousness, etc. It is also revealed that adolescent's personality properties, which provide making decisions, form the group of a 'problematic situation' (components of psychological uncertainty, predicting choice consequences, etc.), 'personality' (conative, regulative components, etc.) and 'environment' (components of activity level and social influence). The article also presents the ways of the development of adolescents' assertiveness: formation of leadership skills, support in a right choice, concession of cognitive independence, etc.

Anna Lisovenko, MA

South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky, Odessa,
Ukraine

The Family and the Envy of the Child

Rodzina wobec zazdrości dziecka

The article theoretically states that envy is a feeling of vexation, determined by superiority, well-being of others, longing for having of the things another person

possesses; wish of receiving of the advantage, experiencing the same feeling or even more intensive pleasure, than another personality. The manifestation of envy could be blaming somebody's success or fortune, irritation and even hatred towards the object of envy, suffering from absence of the elements that others have, unacceptance of alien happiness, searching for injustice with respect to themselves, willing of achieving something without any kind of work.

Analysis of literature concerning given problems pointed out sufficient impact of psychological factors of family upbringing on the forming of a child steady inclination to envy.

In the capacity of empirical examination the special questionnaire was worked out. The form called 'Factors of family upbringing' was set for the purpose of assessing by parents the frequency of usage in the children upbringing special child's definite particularities and strategies. For outlining the propensity to envy, the special observation was held. Along with it the questioning of envy and testing with using of methodics of investigation of envy for children was set as well. Random access included 20 families with children (with the age of children – 6-12 years).

The goal of given studying is eliciting of factors of family upbringing, contributing development of envy as a resistant personal property.

In the given article the major factors of family upbringing, contributing emerging and development of envy of children in the family circle were settled. According to the opinion of parents, these factors could be: 1) deprivation of a child's needs in attention and love (inadequacy or impossibility of the satisfaction); 2) disapproval of child's individuality, neglecting and humiliation of him; 3) permanent comparison of a child with other children who have better success; 4) encouragement of rivalry and competitiveness with others; 5) assessment of results in activity of a child depending on the results of others; 6) raised demands and expectations of the parents; 7) severe control, absence of freedom in deciding; 8) idealization and fulsome praise of a child; 9) momentary fulfillment of all wishes; 10) connivance of children greedy and self-interest; 11) negative attitude of the parents towards more successful ones.

Thus, family being the basic institute of socialization gives a child first 'lessons' of envy from the very beginning of their early age, thereby creating necessary prerequisites for its further development.

Oksana Kikinezhdi, Professor

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ukraine

Formation of Respect Culture to Children's Rights in the Context of the Gender Paradigm

Kształtowanie kultury poszanowania praw dziecka w kontekście paradygmatu płci

Formation of respect culture to children's rights in the context of the egalitarian gender paradigm is one of the most important tasks of the Council of Europe Guidelines on the protection of children's rights and to ensure their interests. This phenomenon is represented in the best way in national educational space within humanistic psychology and pedagogy.

Egalitarian socialization is exactly consonant with practice of self-oriented (non-violent) approach in humanities knowledge as the most progressive and productive community of equal individuals of different gender. Initial positions of self-egalitarian approach as a basic strategy of socialization and education cover the realization of the idea of gender equality and their interchangeability; approval of egalitarian outlook: gender competence as awareness of gender-role norms, gender sensitivity to create conditions for the full development of the representatives of sexes despite sex stereotypes and gender prejudices and tolerance as a respect to fundamental rights and freedoms of the child. Principles, content and methods of psychological and pedagogical support of gender self-socialization were defined in this perspective; socio-psychological mechanisms of influence on sexual consciousness of teenagers in order to harmonize their personal and civic growth were grounded.

Juriy Savchenko, PhD

Pedagogical University of B. Grinchenko, Kyiv, Ukraine

Subject to the Rights and Obligations of the Child in the Modern World

Zastrzeżenie praw i obowiązków dziecka we współczesnym świecie

A child is in need of love and understanding for its full and harmonious development. It should be brought up in the care and responsibility of its parents in an atmosphere of love and moral and material security.

Child rights are derived from its needs, which is a guarantee to ensure the formation of a full-sufficient individual. If the rights of the child in the family are violated or not implemented, of course, its needs in the formation and development

of personality are not satisfied as well. It results in psychological problems, inferiority complex and different pathological actions.

It is immensely important to talk equally about child's rights and responsibilities, their interrelationship and intercomplementarity. They are the rights that set the level of individual freedom and responsibilities – level of its responsibility. If the child has a right to its own opinion and express it, then it must also respect the same right of another person.

Introducing the child its rights and duties, parents must emphasize on their rights and obligations in relation to it. It is important to remember that parents also have the right to privacy, leisure, a thought of their own and so on. And parents are also fully responsible for the life, health and development of the child. Therefore, they have the right to control and limit the influence of those external factors that can somehow hurt the child.

Consequently, the necessity of knowledge of the child rights, and parents performance of their direct responsibilities for the children support and education, promote proper protection of their rights, and the formation of a conscious citizen of Ukraine.

Dr Oksana Martsynyak-Dorosh

Narodowy Uniwersytet im. I. Franki, Lwów, Ukraina

Jak korzystać z przywilejów dziecka, żeby rozwijać wachlarz obowiązków dziecka w rodzinie

W artykule zostały przedstawione poglądy kognitywno-behawioralnego oraz noetycznego podejścia do wychowania dzieci i młodzieży. System motywacyjny jest bardzo zależny od wartości egzystencjalne znaczących. Dlatego motywując wychowanka do zachowania pożądanego warto uwzględnić nie tylko prawa uczenia się, ale i również indywidualną hierarchię wartości.

Dziedziny, które zajmują się wpływem funkcji poznawczych na zachowanie się człowieka to neuropsychologia, pedagogika, psychologia, psychiatria, psychoterapia, a w szczególności podejście poznawczo-behawioralne.

W dzisiejszych czasach wychowaniu dzieci i młodzieży poświęca się coraz więcej uwagi. Dzieje się tak z powodu większych możliwości badawczych i progresu w naukowych osiągnięciach. Wychowując dziecko, rodzice coraz częściej zasięgają porady psychoterapeuty, psychologa, pedagoga. Im szybciej niepożądane zachowanie zostanie naprawione, tym większa szansa u wychowanka na przystosowanie się do wymagań życia codziennego.

Budując system motywacyjny w procesie wychowania dzieci i młodzieży warto uwzględnić indywidualny system wartości i doświadczenie życiowe, a także prawa

uczenia się nowych refleksji. Ponieważ, jeśli wychowanek w przeszłości miał niekorzystne doświadczenie, to i nowego zachowania będzie mu trudniej nauczyć się. Dlatego dzięki prawom uczenia się, a w szczególności warunkowaniu klasycznemu oraz instrumentalnemu, terapeuta behawioralny może zmienić zachowanie na bardziej pożądane, a terapeuta poznawczy może pomóc w zmianie wniosków z negatywnie przeżytych sytuacji życiowych.

Natalia Slobodianyuk, PhD

G.S. Kostyuk Institute of Psychology

National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Syndrome of ‘Vanishing Twin’ and a ‘Lost Twin’

Syndrom “znikającego” i “zaginionego bliźniaka”

The problem of having a healthy baby, preservation of mother and child health - one of the fundamental problems of society.

In consequence of advances in modern medicine in vitro fertilization and resuscitation neonatology of newborn with low birth weight, and became possible the birth of more healthy twins.

However, still exist some problems of pathology at birth. According to statistics from the Ministry of Health of Ukraine has increased the number births of twins, triplets, and with environmental challenges of today and therefore increased the number of pathology in such pregnancies. Particularly important is the problem of syndrome ‘Vanishing twin’. Vanishing twin syndrome, first described by Stoeckel in 1945. He described the progress of a multifetal gestation with subsequent disappearance of one or more fetuses.

‘Vanishing twin’ syndrome is occurs when one of a pair of twins during pregnancy disappears from the uterus and then usually goes singleton pregnancy, but the psychological problems only grow up as in the expectant mother and in the unborn child.

Given the marked, we began to researching syndrome of ‘vanishing twin’ in broader terms to combining it with the concept of ‘a lost twin’ and focusing on a set of measures for psychological support to the mother and members of her family before completion of pregnancy.

In the researching was attended families who are faced with the problem of vanishing twin in the first trimester; possible birth sick twin; the loss of one of the twins in the later stages of pregnancy; during childbirth; in the first months or years of twins life. Also, in our researching we considered the range of issues related to the right to life and the rights of the child which born in a large family of twins, who has serious health problems or significant disability.

Tetiana Shmorgun, MA

Chernigov department of Slavic University, Ukraine

Anatolij Shmorgun, PhD

National Pedagogical University in Chernigov, Ukraine

Psychological Support of Under-age Students in Their Skills Development of Independent Life

Wsparcie psychologiczne niepełnoletnich student w rozwijaniu umiejętności samodzielnego życia

The aim of the study was to teach under-age students the skills for self-sufficient functioning in new conditions of living. For at least 10 years of study we came to conclusion that one during first academics semester first year students (freshmen) have a lot difficulties in organization of their independent life. At least 10% of fresher's usually leave the University because of lack of organizing techniques. Observations, interviews of the students and curators of academic groups, case study, using the assessment questions helped us to discover connections between organizational habits and academic performance.

Thus we worked out a system (organizing sessions) that enabled such students to keep track of their self-study discuss their troubles during faculty meetings such as missing lectures, deteriorating grades, symptoms of overdue assignments .The root of the problem had nothing to do with the students intelligence or motivation to do well at the university. For fresher we kept in mind that university life is the place where they were going to grow up. Students have substantially more work; feel a pressure of leading students, overloaded schedules. They lose hours each day for e-mail, Internet, instant drowning in paper .Without some training how to handle the new obligations number of suffering students has increased exponentially.

Over these years we have gathered experience in what way to help, how to develop inevitable lifelong skills, organize supplies, homework, creating different strategies for getting organized. At some point the setting systems have individual character, but the core of them is common-that is the subjective activity of a student he or her desire to improve the situation and solve the problem

Olga Sannikova, Professor

The General and Differential Psychology Department,
South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky, Odessa,
Ukraine

Anna Fishchina, PhD

The General and Differential Psychology Department,
South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky, Odessa,
Ukraine

***Psychological Insight as Important Professional Quality
of a Psychologist's Personality***

Intuicja psychologiczna jako istotna cecha osobowości w rozwoju zawodowym psychologa

The paper deals with psychological insight, sufficiently reflecting inner psychological world of another person and being displayed in a skill of making judgment about other people, their feelings, conditions, traits of character and frequently intentions. Actually, it is shown that professionals possessing such quality can easily understand and interpret peculiarities of a personality and behavior of other people.

The research presents macrostructure of psychological insight based on continuous and hierarchical concept of a personality and includes: formal and dynamic, meaningful and personality, social and imperative (normative) levels.

Formal and dynamic level contains needs in understanding other people, initiative, easiness in understanding others, the scope of psychological characteristics of a person, intensiveness, vitality in getting information about another person. Qualitative indices of psychological insight form bipolar continuum: one pole is characterized by the highest level of quality intensity, another – the lowest. Qualitative indices of psychological insight has the following components: psychological vigilance; social intuition; personality orientation on understanding others; inclination to psychological interpretation; independent creation of an image; impartiality; inclination to creating integral psychological image of another person.

Individual differences of psychological insight are characterized by qualitative and quantitative combination of insight components, display of particular dispositions in psychodiagnosis in the process of creating psychological image of another person.

Olga Sannikova, Professor

The General and Differential Psychology Department,
South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky, Odessa,
Ukraine

Structure of Coping-Trait

Struktura umiejętności „radzenia sobie”

The author discusses the concept of situation, emotional distress, cognitive interpretation, attitudes and the like which accompany and are manifested in the situation, determine the degree of its importance for the subject and turn it into a subjectively difficult situation. It is theoretically grounded that a subjectively difficult situation is a subjective interpretation of the external environment which has primarily emotional and motivational coloring and encourages personality to selective activities aimed at overcoming the difficulties. Overcoming subjectively difficult situations in this work is considered as an individual way of personality to interact with its internal resources (human capabilities, skills, tools, resources) in the cognitive, emotional and behavioral field that allows us to overcome difficulties, to solve the problem or reduce the impact of the difficult situation on a personality. The style of overcoming is understood as a stable characteristic of a personality, as a tendency to respond to the situation of life difficulties in a certain way.

On the basis of theoretical and methodological analysis of the phenomenon of ‘psychological overcoming’ and approaches to its study the concept of ‘coping-trait’ is defined. ‘Coping-trait’ is a tendency of personality to overcome difficult situations subjectively, a sustainable, systemic integral quality of personality, which is characterized by the ability to interact with its own feelings, emotions, thinking (cognition), actions, behavior in order to cope with the subjectively experienced difficulties (specific internal and external requirements that exceed the resources of a person). In the context of continual and hierarchical approach the structure of personality’s propensity to subjectively overcoming difficult situations is considered, the component composition of its formal-dynamic and qualitative indices is explicated and described. It is shown that the range of formal and dynamic indices of ‘coping-trait’ is regarded as special manifestations of mental activity which are represented by a set of features that characterize the power of internal tendencies of an individual to a particular activity (in this case – activities to overcome the difficulties in situations of different degrees of subjective complexity) and emerging in energy, design, diversity, dynamics etc. It is determined that the main components of coping-trait that present quality level of its structure are the following: A) component of setting; B) emotional (‘coping-emotions’), cognitive (‘coping-cognition’), conative (‘coping-behavior’) components as instrumental forms, funds or resources by means of which a subjectively difficult situation is overcome; C) emotional, cognitive, conative spheres of the psyche which reflect and, to some extent, create difficulties in the subjective dimension and precisely due to this fact

can themselves act as an object (purpose, target, the epicenter) to overcome; D) component of control and adjusting. In this case, the efforts of a personality (consciously or unconsciously) in subjectively difficult situation may be directed to the transformation of emotional distress or mental forms, or connotative expressions, or altogether. Individual specificity of propensity to overcome difficult situations is subjectively determined by qualitative and quantitative combination of its indices. Individually oriented psychological overcoming determines the evaluation and search of psychological coping types most effective for each personality.

Tsira B. Abdrjakhimova, Professor

Ukrainian Scientific and Research Institute of the Social and Forensic Psychiatry and Addictology of the Ministry of Health of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Diagnostics, Clinics, Prophylaxis and Correction of Neurotic, Stress-related Disorders in Lyceums Pupils

Diagnoza, objawy kliniczne, profilaktyka i niwelowanie neurotycznych zaburzeń związanych ze stresem wśród uczniów szkół licealnych

The data, concerning prevalence, clinical structure, phenomenological peculiarities, and risk factors of clinical and subclinical forms of neurotic, stress-related disorders (NSRD) in adolescents, who study at Donetsk Medical Lyceum (DML), were established by means of clinical-epidemiological and psychological study. To assess the influence of previous learning at lyceum on adaptation to university, the same study was conducted on first-year students, part of which graduated DML and another part – usual schools. It was proved that the milieu at Medical Lyceum is favorable for some pupils and unfavorable for others, because both the NSRD clinical forms prevalence, and the part of healthy pupils at DML pupils are higher than at usual schools. On the other hand, first-year students, who studied at Lyceum, had lower NSRD prevalence, and better adapt to university. Obtained results were used when elaborating and applying the system of complex measures on early diagnostics, prophylaxis and correction of neurotic, stress-related disorders in lyceum pupils.

Svitlana Nemyria, PhD

National Pedagogical University of M.Dragomanov, Kyiv, Ukraine

Investigating the Potential of Social Environment in Preventing Suicidal Behavior Among Teens

Badanie potencjału środowiska społecznego w przeciwdziałaniu zachowaniom samobójczym wśród nastolatków

In view of Ukraine's Euro-Integration efforts, the implementation of high International and European standards of children's rights and freedoms is one of top priority national objectives. In the same time large numbers of Ukrainian children are especially vulnerable to the harm caused by inconsistent relationships with parents, or growing up in extreme poverty and deprivation, or being surrounded by conflict and violence or displaced from their homes as refugees, or any number of other adversities prejudicial to their well-being.

We investigated the background of suicidal behavior among teens and youth and realized that the most common motives of children suicide is factors related to the nearest social environment. Among them the loss of a parent as a result of death or divorce, prolonged conflicts between parents, the emotional estrangement of family members, physical and sexual abuse by an adult. We identified psychological signs of child's readiness to commit suicide and found correlation between some components of 'Me-Concept' and the risk of suicidal behavior. Among them: the inner conflict of motives, the discrepancy between 'Real Me' and 'Ideal Me', low self-worth, constant self-incrimination, negative reflected attitude to himself, as well as the dominance of experience of loneliness, alienation from peers, hopelessness and meaninglessness of his life.

We founded the potential in the social environment of the child to have an visual impact on motives of suicidal behavior through developed training program. Our complex of training exercises aims to expand the scope of self-consciousness, actualization of new values such as value of an individual life, uniqueness of each individual, personal responsibility for the future, and modification of the relationship to the phenomenon of death (awareness of the finiteness of life, understanding of absurdity of the intentional approach of death). We approved that the factor of group work is a key factor in preventing suicidal behavior among teens because children realize typicality of their problems and learn to accept their particular identity and that of others. Besides that holding such workshops in schools we can improve teen team cohesion and affect changes in the system of group values. Thus we can protect teens who suffer from a bad family relations or feel themselves rejected either in the family or in the group of peers.

Irina Zubiashvily, PhD

G. Kostiuk Institute of Psychology

National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

The rights of the child in the context of monetary culture formation

Prawa dziecka w kontekście kształtowania kultury „gospodarowania pieniędzmi”

In a view of a special social and economic situation appearance in our country and transition to the market economy, formation of the monetary culture in family becomes extremely important. Just in the family, a child has the first lesson of the monetary culture and gains useful experience that stay for life.

Children and their right to money is a subject raising eternal debates. Parents must accept the child's right to own expenditures. There are three types of children's expenditures. First of all, food in the school. Secondly, it is entertainment. The third category is senseless purchases. Nevertheless, the children have a right to make such purchases. One cannot put children in humiliating situation forcing them to work a panhandle on their parents, for example, asking to buy an unnecessary magnet. As an adult wants spontaneously to spend money on unnecessary things, so a child wants suddenly to buy, for example, a small toy kitty.

There is no need to restrict the child's rights. Let the child buy on its own cheap goods, tasteless sweets, then throw all this out in a week and understand that he/she should have save for buying something more interesting and of high quality.

Negative economic experience is valuable and useful for the process of person's monetary culture formation.

Anna Kukuza, Professor

Institute for Children and Adolescent Health Protection of NAMS, Kharkiv, Ukraine

Effectiveness of an Early Intervention Programs for Children with Developmental Delays and Disabilities

Skuteczność programów wczesnej interwencji wobec dzieci niepełnosprawnych i z opóźnieniami rozwojowymi

Fifteen-year experience of development of an early intervention model for an early age children with developmental delays and disabilities and provides a family-centered model of early intervention shown that the basis of for an early intervention includes the child's and family's needs formulated in the functional request of the parents.

On the basis of an study of 242 children with developmental disabilities at an early age and psychodiagnostic examination of 189 their parents the structure of disorders in cognitive, motor, speech and socioemotional development was defined in children, and individual psychological characteristics and types of protective-coping behavior were identified in parents along with typologization of child-parent relationships.

The results of evaluating the effectiveness of early intervention programs for children with developmental delays, using indicators that reflect the individual, interpersonal, social-psychological level of functioning. Results of the evaluation of the dynamics of child development, the quality of parent-child relations, stability of participation in early intervention programs, the quality of the working alliance, the organization developing environment, emotional comfort professionals working with the family, the expansion of emotional contacts have proved highly effective early intervention programs.

Valentina Moskalenko, Professor

G.S. Kostyuk Institute of Psychology

National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Features of 'Economic' and 'Cultural' in the Children Economic Behavior

Cechy „ekonomiczne” i „kulturowe” w zachowaniach ekonomicznych dzieci

This report discusses some of the theoretical approaches to the analysis of correlation between economic and moral in the senses of the subject of children and adolescents economic activity. It focuses on the need to clarify the concept of 'economic' and 'moral' in the analysis of the economic culture of the upbringing. In the context of culture the 'morality' is been focused, it is shown that morality is a sign of economic behavior. Study analyzed the children and their parents attitudes to the compliance with ethical standards in money earning situations. It is proved that the level of pedagogical consciousness of the adults determines their understanding of moral demands to their children qualities and to compliance with ethical standards.

L. Soloviova, MA

G.S. Kostyuk Institute of Psychology

National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

The Preschoolers' Right to Personal Development

Pravo przedszkolaków do rozwoju osobistego

'The Convention on the Rights of the Child', adopted by resolution of the United Nations General Assembly, proclaims the right of every child to education, determines the direction of education to the development of child's individuality to the fullest extent, child's talents, mental and physical abilities (1989; Article 28, 29).

The preschool age is a defining period in human's life, which lays the basis for their identity, communicative, emotional, volitional, cognitive and creative abilities. Ensuring the preschooler's rights to the fullest development of different areas of child's personality involves, above all, creating of conditions for mastering the leading activity, self-regulatory creative play, by the preschooler. It will serve as a basis for the formation of child's ability to voluntary regulation, one of the age new developments, which contributes to natural mastery of new studying activity by the child in the next age period.

Natalia Pshuk, Professor

Marianna Markova, Professor

Jewgen Pshuk, PhD

National Pirogov Memorial Medical University, Vinnitsa, Ukraine

Factors Psychosocial Adaptation of Reference Relatives of Children Who are Sick with Schizophrenia

Psychospołeczne czynniki przystosowania wśród krewnych dzieci chorych na schizofrenię

One of the factors of social support for children with schizophrenia is the level of social intelligence of their reference family. This integrated feature that determines the level of social adaptaptatsii personality. Social intelligence enables people to understand and interpret their own mental state and mental state of others and as a result to predict and explain their behavior.

A total of 168 families in which the child lives with schizophrenia (girls, boys, 74) and one of the parents of children with schizophrenia (94), we joined a group of 'reference relatives' (PP, n = 168). The control group (CG) consisted of 55 families who live there and not mentally ill children. To investigate the level of social intelligence technique was used D. Gilforda and M. Sallivena.

Results: Reference relatives of children with schizophrenia are not always able to build a clear strategy for their own behavior to achieve certain goals in the treatment of patients, their behavior may be beyond the accepted norms, they misrepresent themselves the results of their actions and deeds of others. In building its own line of conduct they are more oriented to the individual statements interlocutor than their facial expressions, postures and gestures. In their understanding of the openness and friendliness are not always the key to success in communication, decreased sensitivity to the emotional states of others and not always correctly assess their own emotional status in communication, which is a direct prerequisite for dysfunctionality in communication. Determined reduced ability of relatives of patients with schizophrenia in children the ability to analyze complex situations of interaction in interpersonal communication; they cannot always correctly assess the adequacy of the situation to communicate and to predict how people will behave in the future, look for the causes of this behavior, have difficulty in assessing the needs and intentions of the communication partner, to predict their behavior and logic of further events.

The established laws must be considered when drawing up programs psychoeducational family context.

Kseniya Maksymenko, PhD

The General and Medical Psychology Department
Bogomolets National Medical University, Kyiv, Ukraine

Personality-oriented Therapy for Children with Physical Illness

Terapia zorientowana na osobowość dzieci z niepełnosprawnością fizyczną

The paper defining the peculiarities of structural and functional interrelations of psychosomatic conditions and their psychological and social-psychological determinants for children with physical illness.

The psychosomatic disorder predictors, being able to be revealed both on the behavior reaction level and intro - psychic worry level, and determining factor – an anxiety being the most sensitive indicator of psychological status, were found (based on conception of D.M. Harchenko).

The triad of the obligatory factors of influence on the psycho-somatic disorders: individual-psychological, psycho-physiological and social-psychological for children with physical illness were determined. The method of complex determination of psychosomatic states according to psychological indexes, the indexes of correlation between individual-psychological factors in the disorder development was offered and substantiated and the groups of risk to the psychosomatic disorders were detailed.

Oleg Chaban, PhD
Olena Khaustova, PhD
Lidija Trachuk, PhD

Scientific Research Institute for Social and Forensic Psychiatry and Addictology
Ministry of Health of Ukraine, Kiev

Trauma Related Psychopathological Phenomena in Children in Conflict Region: the Ukrainian Pilot Study

*Trauma związana ze zjawiskami psychopatologicznymi wśród dzieci zamieszkałych
w rejonie objętym konfliktem: ukraińskie badanie pilotażowe*

In extreme situations, the most vulnerable are children and adolescents. One of the most important issues that are faced by worldwide researchers is the formation of mental disorders in children in an area of armed conflict. Armed conflict undoubtedly has profound effects on those who experience it directly. It is known that adolescents in the conditions of protracted conflict have a much higher level of mental disorders compared with peers in peaceful regions (Slone M. & Shoshoni A., 2014). In those circumstances in which live children in Eastern Ukraine we can expect the increased level of psychopathology that requires further study.

To study psychopathological phenomena in children and adolescents who live in conflict region and surrounding areas. The pilot clinical and epidemiological research was conducted in 2015. 48 children and adolescents who live in conflict region in Ukraine participated in the study. Children were on average 11.22 years old. To assess trauma related psychopathological phenomena we used a structured interview and the children's version of the psychosomatic orientation questionnaire (O. Chaban, O. Khaustova).

In the study of regional migration (Kharkov, Dnipropetrovsk and Zaporozhe regions), as well as parts of the occupied territories of Donetsk and Lugansk regions, we have found that 80% of surveyed children and adolescents have following psychopathological phenomena: anxiety (56%), fear (54%), stress (46%), mood swings (40%), sadness (32%), sleep disorders (31%), aggression (9%). Rare seeking professional help to assist children in dealing with stress is common problem in these regions. Usually they search for support from their family and friends.

The following research contains the main trauma related psychopathological phenomena in children in Eastern Ukraine. The most common are anxiety and fear. We can expect a high level of posttraumatic stress disorder and other mental diseases in future. Therefore it is necessary to develop and fulfil a program of psychological rehabilitation for children and adolescents.

A. Dushka, Professor

I. Mechnikov National University, Odessa, Ukraine

Psychological Assistance to Children with Emotional-Volitional Disorders: Family-Centered Approach

*Pomoc psychologiczna dzieciom z zaburzeniami emocjonalno-wolitionalnymi:
Podejście skoncentrowane na rodzinie*

We can state that relations inside of the family, family structure, roles of the parents within the family, direct participation of mother and father in the upbringing of the child as well as the surrounding environment have a dominant influence on the development of emotional and volitional sphere of a child.

Psycho-pedagogical and medico-social programs of correction and adaptation should be directed not only on children but also on the harmonizing family relationship in general, formation of positive and efficient inner circle of influence.

Special programs of family assistance foresee involving psychologists, teachers, special family therapists, speech pathologists and other professionals in the process of rehabilitation. All of them should work in coordination, adjusting the chosen methodology in accordance with the dynamics of the development of emotional-volitional sphere of a child. It should be noted that the factors that lead to the child's emotional disorders (i.e. biological, psychological and socio-psychological) have a fairly wide range.

Category of children with disorders of emotional and volitional sphere is also extremely heterogeneous. Therefore, complex changes in the social environment of a child can remove the unwanted variations and difficulties in the emotional sphere and help to avoid the affective behavior (For this reason exclusively complex changes in a surrounding social situation – family, school, home yard allow to remove undesirable deviations and difficulties in the emotional sphere, avoid affective manifestations of different psychological disorders in behavior).

Ks. prof. Marian Wolicki

Państwowa Wyższa Szkoła Techniczno-Ekonomiczna im. ks. Bronisława Markiewicza w Jarosławiu, Polska

Prawo dziecka do szacunku realizowane w rodzinie

Jedną z podstawowych potrzeb psychicznych dziecka, według teorii potrzeb A. Masłowa, jest potrzeba doznawania szacunku. Tej subiektywnej potrzebie odpowiada od strony obiektywnej prawo dziecka do szacunku. Jest to jedno

z najważniejszych praw osoby ludzkiej. Głównym uzasadnieniem tego prawa od strony naturalnej jest fakt, że dziecko od pierwszej chwili zaistnienia, od samego poczęcia posiada godność osoby i wszystkie prawa z tym związane, w tym także prawo do szacunku.

U dzieci ochrzczonych dochodzi jeszcze dodatkowy motyw do okazywania im szacunku, jakim jest godność nadprzyrodzona, godność dzieci Bożych i „dziedziców nieba”. Dzieci są również przyszłością narodu i Kościoła, stąd dodatkowy motyw społeczny okazywania im szacunku.

Szacunek okazywany dziecku w rodzinie przejawia się we właściwym zaspokajaniu jego różnorodnych potrzeb fizycznych i psychicznych a także w prawidłowych postawach rodzicielskich względem niego. Pod koniec referatu autor uwzględnia także sytuacje łamania przez rodziców prawa dziecka do szacunku i negatywne konsekwencje takiego stanu.

Dr hab. Marek Paluch, prof. UR

Dr Beata Zięba

Katedra Pedagogiki Społecznej i Resocjalizacyjnej
Uniwersytet Rzeszowski, Polska

Wychowawczy i społeczny wymiar pomocy społecznej rodzinie niewydolnej wychowawczo

Rodzina niewydolna wychowawczo jest przedmiotem zainteresowania nie tylko pedagogów, wychowawców ale również pomocy społecznej, której działania pomocowe są skierowane do różnych grup osób, ale ze szczególnym naciskiem – na pomoc rodzinie dysfunkcyjnej.

Ustawa o Pomocy Społecznej z 2014 roku jasno określa adresatów pomocy społecznej, wśród których szczególne miejsce zyskała rodzina. Dzieci wychowujące się w rodzinach niewydolnych wychowawczo są pod szczególnym nadzorem społecznym, gdyż brak pomocy i wsparcia rodziny może za jakiś czas przynieść niepowetowane skutki, w odniesieniu do wychowywanych dzieci w tej rodzinie.

Pomoc społeczna jest nie tylko formą wsparcia społecznego, ale posiada szeroki aspekt wychowawczy, moralny. Trzeba pamiętać o tym, że dobro odplaca się dobrem. Dzieci wychowujące się w rodzinach patologicznych, dysfunkcyjnych narażone są na wiele niewłaściwych wzorów do naśladowania, które obserwują w najbliższym, rodzinnym otoczeniu wychowawczym. Rodzina taka wymaga szczególnego zainteresowania i szybkiej interwencji nie tylko socjalnej, ale przede wszystkim właściwego oddziaływania wychowawczego.

Dr hab. Danuta Grzesiak-Witek

Wydział Zamiejscowy Prawa i Nauk o Społeczeństwie w Stalowej Woli,
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Polska

Organizacja pomocy dzieciom z dysleksją – przepisy prawne i ich realizacja w praktyce

Artykuł prezentuje sposób organizacji pomocy dzieciom z dysleksją w oparciu o przepisy prawne oraz zawiera refleksje na temat ich realizacji w praktyce.

Dysleksja rozwojowa stanowi zespół specyficznych zaburzeń w uczeniu się czytania i pisania. Określenie „specyficzne” wskazuje na nietypowe, niepowiązane z niepełnosprawnością intelektualną bądź zaniedbaniem dydaktycznym i kulturowym trudności z opanowaniem umiejętności czytania i pisania. Inteligencja dzieci z dysleksją pozostaje w normie, a w niektórych przypadkach nawet powyżej przeciętnej. Dodatkowo określenie „rozwojowa” wskazuje, że zaburzenia nie mają charakteru nabytego i występują od początku edukacji szkolnej. W grupie dzieci dyslektycznych już w wieku niemowlęcym i poniemowlęcym można dostrzec pewne symptomy, które pozwalają je zakwalifikować do grupy dzieci „ryzyka dysleksji” (np. opóźniony rozwój ruchowy, opóźniony rozwój mowy). Podobnie w wieku przedszkolnym widoczne są pewne zakłócenia w rozwoju ruchowym, percepcji słuchowej i/lub wzrokowej mogące wskazywać na ryzyko wystąpienia w wieku szkolnym dysleksji. Warto obserwować różne sfery rozwoju dzieci, by w sytuacji koniecznej zorganizować odpowiednie wsparcie.

W oparciu o akty prawne, jakie obowiązują w Polsce uczniowie z dysleksją mają prawo do wczesnej diagnozy, która pozwala na szybką interwencję terapeutyczną. Specjalistyczna pomoc umożliwia opracowanie właściwego programu nauczania z zastosowaniem odpowiednich metod stosownie do potrzeb dzieci. Dodatkowo uczniowie dotknięci głęboką dysleksją na wniosek rodziców mogą zostać zwolnieni z nauki drugiego języka obcego. Przy czym należy podkreślić, iż wniosek ten winien być poparty opinią z poradni psychologiczno-pedagogicznej. Poradnie stanowią w organizacji pomocy podmiot kierujący jakością i ilością uzyskiwanego wsparcia. Uczniowie mogą korzystać z pomocy specjalistów z poradni oraz zajęć korekcyjno-kompensacyjnych organizowanych na terenie szkoły. Ważna jest także pomoc ze strony nauczycieli, którzy winni dostosować metody nauczania do możliwości oraz do stylu uczenia się dziecka. Niezbędne jest także zastosowanie odpowiedniego sposobu oceniania pracy uczniów. Nauczyciele są zobowiązani do przestrzegania wskazań zawartych w opinii, jaką wydaje poradnia. Prawo daje również możliwość wyrównywania szans uczniom z dysleksją podczas egzaminów (np. sprawdzianu po szkole podstawowej, egzaminu gimnazjalnego oraz maturalnego).

Poza korzystaniem z udogodnień wynikających z prawa, uczeń z dysleksją posiada również wiele obowiązków. Powinien wykazać się przed nauczycielami swoim zaangażowaniem w przezwyciężaniu trudności, pomimo dostosowania wymagań w ramach poszczególnych przedmiotów.

Brak udzielenia pomocy psychologiczno-pedagogicznej uczniowi dyslektycznemu w świetle przepisów może zostać uznane za działanie na niekorzyść dziecka. Ważne jest jednak właściwe rozumienie istoty tych praw, których nie należy traktować jako podstawy do zwolnienia uczniów z pracy nad usuwaniem swoich trudności, lecz jako stworzenie odpowiednich warunków do uczenia się. Istotna jest także postawa rodziców dzieci dyslektycznych. Powinni oni stosować się do wszelkich zaleceń oraz wskazówek pedagoga i psychologa poradni. Ma to ogromne znaczenie w tworzeniu sprzyjających warunków rozwoju psychofizycznego ich dziecka. W swoich działaniach nie powinni pozostać sami, lecz nawiązać systematyczną współpracę z poradnią i szkołą. Tylko regularna praca z dzieckiem w domu, skupiona na pomocy w odrabianiu lekcji oraz utrwalaniu zdobytych na zajęciach korekcyjno-kompensacyjnych umiejętności może zaowocować sukcesem. Rodzice uświadomieni, iż brak pomocy dziecku skutkuje pogłębieniem się jego trudności, będą rzetelnie pracować z dzieckiem. Podczas zajęć rodzice, jak również specjaliści powinni pamiętać o kilku ważnych zagadnieniach: kara nie jest właściwym sposobem mobilizacji dziecka z dysleksją do pracy nad trudnościami, rodzice powinni utrzymywać umiejętności zdobyte przez dziecko, pochwała jest wskazanym elementem mobilizacji dziecka, nieodzowna jest ścisła i systematyczna współpraca szkoły z rodzicami i specjalistami z poradni, nie należy uważać dziecka z dysleksją za leniwego i mało zdolnego, wielokrotne i urozmaicone powtórzenia oraz uczenie wielozmysłowe stanowią dobrą bazę do pracy z dzieckiem ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się. To tylko niektóre wytyczne do pracy z dziećmi dyslektycznymi.

Obserwując rozporządzenia Ministerstwa Edukacji Narodowej można mieć poczucie, że uczniowie z dysleksją mogą liczyć na uzyskanie fachowej pomocy ze strony poradni psychologiczno-pedagogicznej i szkoły. Rozporządzenie Ministerstwa Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 roku w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych stanowi przykład dostosowywania wymagań do trudności dzieci dyslektycznych.

Praktyka pracy z dziećmi ze specyficznymi trudnościami w czytaniu i pisaniu pokazuje, że są organizowane różne formy wsparcia. Poza wspomnianymi wcześniej zajęciami korekcyjno-kompensacyjnymi w klasach młodszych wskazana jest wnikliwa obserwacja postępów dziecka w nauce poprzez wychowawcę oraz kierowanie na badania specjalistyczne w sytuacji, w której pojawiają się objawy parcjalnych deficytów rozwojowych. Wśród form pomocy współcześnie stosuje się nauczanie o charakterze polisensorycznym z wykorzystaniem wielu zmysłów. Cenne jest także wdrażanie nowoczesnych programów specjalistycznych (np. „Ortografitti”) czy pomocy dydaktycznych (np. nakładki do czytania).

Dzieci z dysleksją mają prawo zarówno do diagnozy, jak i terapii oraz prawo do dostosowania właściwych form, metod nauczania. Poza powyższymi udogodnieniami rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej regulują także dodatkowo prawo do dostosowania wymagań do poziomu uczniów dyslektycznych. Zobowiązują one szkołę do udzielania dziecku ze specyficznymi trudnościami

w czytaniu i pisaniu specjalistycznej pomocy. Niemniej jednak nakładają obowiązki także na rodziców, jak i samego ucznia, który jest zobowiązany do podjęcia pracy nad minimalizowaniem swoich trudności.

Dr hab. Jadwiga Daszykowska

Wydział Zamiejscowy Prawa i Nauk o Społeczeństwie w Stalowej Woli,
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Polska

Dr n.med. Małgorzata Marć

Instytut Pielęgniarstwa i Nauk o Zdrowiu, Wydział Medyczny,
Uniwersytet Rzeszowski, Polska

Prawo dziecka i rodziców do informacji w placówkach opieki zdrowotnej

Dziecko oraz jego rodzice przebywający w placówkach opieki zdrowotnej w zależności od stanu zdrowia dziecka czują się zagubieni. Oczekują informacji nie tylko o możliwościach opieki nad dzieckiem, ale także o aktualnym stanie zdrowia ich dziecka.

Celem niniejszego referatu jest próba ukazania uwarunkowań prawa dziecka i jego rodziców do informacji w placówkach opieki zdrowotnej, zwłaszcza w sytuacji hospitalizacji, ze szczególnym uwzględnieniem pielęgniarki – osoby, która najdłużej przebywa w bezpośrednim kontakcie z dzieckiem i jego rodzicami.

Karta Praw Dziecka w Szpitalu oraz Karta Praw Pacjenta wskazują m.in. na prawo do informacji o stanie zdrowia. Zakres i charakter kompetencji zawodowych lekarzy, pielęgniarek i innych pracowników opieki zdrowotnej wyznacza zakres i charakter informowania popieczzonego, w tym dziecka i jego rodziców o stanie zdrowia. Regulacje prawne dokładnie wskazują na kompetencje lekarzy, pielęgniarek i innych pracowników opieki zdrowotnej w zakresie informowania. Do podstawowych aktów prawnych należą ustawy: o zawodach pielęgniarki, położnej, lekarza; ustawa o prawach pacjenta i rzeczniku praw pacjenta oraz akty wykonawcze.

Prawo pacjenta do informacji wyznacza zakres kompetencji pielęgniarki, do których zalicza się:

- informowanie o zakresie i charakterze usług pielęgniarskich oraz możliwościach korzystania z nich przez wszystkich podopiecznych w stanie zdrowia i/lub choroby,
- udostępnianie wglądu do dokumentacji pielęgnowania,
- zachowanie w tajemnicy wszelkich informacji dotyczących pacjenta,
- przekazywanie informacji pacjentowi w sposób przystępny, stosownie do jego możliwości percepcyjnych,

- informowanie pacjenta o zakresie świadczonych usług przez poszczególne osoby z zespołu terapeutycznego.

Zasady informowania dziecka i jego rodziców przez lekarzy i pielęgniarki mają również charakter etyczny. Zawarte są w kodeksie etycznym lekarzy i pielęgniarek. Analiza badań empirycznych wskazuje na to, iż uzyskiwanie informacji o stanie zdrowia dziecka jest najbardziej oczekiwane przez rodziców.

Dr Anna Pacian

Katedra Zdrowia Publicznego Wydziału Nauk o Zdrowiu
Uniwersytet Medyczny w Lublinie, Polska

Europejska Strategia na rzecz Zdrowia i Rozwoju Dzieci i Młodzieży – znaczenie i stosowanie w systemie ochrony zdrowia

Celem referatu jest przedstawienie stanowiska Regionalnego Biura dla Europy WHO w odniesieniu do Europejskiej Strategii na rzecz Zdrowia i Rozwoju Dzieci i Młodzieży. Najważniejsze tezy dotyczą: 1) podejścia do życia – polityka zdrowotna i programy powinny zajmować się wyzwaniami zdrowotnymi na każdym etapie rozwoju; 2) sprawiedliwości – zwrócenie uwagi na potrzeby najbiedniejszych; 3) działań międzysektorowych; 4) udziału społeczeństwa – powinno ono uczestniczyć w planowaniu, dostarczaniu i monitorowaniu polityki zdrowotnej i usług.

Dzięki Europejskiej Strategii na rzecz Zdrowia i Rozwoju Dzieci i Młodzieży rządy poszczególnych krajów mają: po pierwsze rozwijać działania międzysektorowe ukierunkowane na rozwiązywanie głównych problemów zdrowotnych dzieci i młodzieży, po drugie stworzyć system gromadzenia danych opartych na dowodach oraz poprawić politykę i programowanie działań w zakresie zdrowia i rozwoju dzieci i młodzieży, po trzecie określić rolę resortu zdrowia w koordynowaniu polityki państwa w zakresie ochrony i promocji zdrowia dzieci i młodzieży, a także w tworzeniu odpowiednich służb, które będą zaspokajać potrzeby tej populacji.

Dr Jolanta Pacian

Katedra Zdrowia Publicznego Wydziału Nauk o Zdrowiu
Uniwersytet Medyczny w Lublinie, Polska

Prawa małoletniego pacjenta jako dawcy i biorcy przeszczepów ex vivo i ex mortuo

Na podstawie art. 9 i 9a ustawy z dn. 1 lipca 2005 r. o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów, przeszczep *ex mortuo* od dawcy małoletniego może być dokonany po stwierdzeniu trwałego nieodwracalnego ustania czynności mózgu (śmierci mózgu) lub nieodwracalnego ustania krążenia krwi. Natomiast przeszczep *ex vivo* od dawcy małoletniego może być dokonany, gdy zostają zachowane obligatoryjnie następujące warunki. Po pierwsze pobranie następuje na rzecz krewnego w linii prostej, rodzeństwa, osoby przysposobionej lub małżonka oraz na rzecz innej osoby, jeżeli uzasadniają to szczególne względy osobiste. Po drugie w odniesieniu do pobrania szpiku lub innych regenerujących się komórek lub tkanek, pobranie może nastąpić również na rzecz innej osoby. Po czwarte pobranie szpiku lub komórek krwiotwórczych krwi obwodowej od małoletniego, który nie posiada pełnej zdolności do czynności prawnych, może być dokonane za zgodą przedstawiciela ustawowego po uzyskaniu zgody sądu opiekuńczego, właściwego ze względu na miejsce zamieszkania kandydata na dawcę. W przypadku gdy dawcą szpiku jest małoletni powyżej lat trzynastu, wymagana jest także jego zgoda.

Trudno dokonać jednoznacznej oceny w wymiarze prawnym argumentów uzasadniających i negujących dokonywanie przeszczepów *ex vivo i ex mortuo* od małoletnich. Jednak na pewno można je uszeregować w zależności od występowania stanów zagrożenia życia lub zdrowia oraz dobra małoletnich, którzy mają być poddani takim przeszczepom. Niewątpliwie, te argumenty, które zawsze przemawiają za respektowaniem najlepiej pojętego interesu małoletniego – w znaczeniu medycznym i prawnym – zawsze winny być priorytetem i muszą każdorazowo wyznaczać kierunek podejmowanych działań medycznych. To przede wszystkim życie i zdrowie małoletniego, który występuje niezależnie czy w roli dawcy, czy biorcy, muszą zawsze być bezwzględnie chronione.

Mgr Justyna Anna Gutka

Polska

Prawa dziecka – pacjenta

Wystąpienie będzie traktowało na temat praw dziecka z perspektywy małego pacjenta. Dziecko, którym z definicji jest osoba od urodzenia do okresu dojrzewania, przebywając w szpitalu korzysta ze świadczeń zdrowotnych przysługujących osobom

dorosłym, ale na szczególnych warunkach. Wyjątkowy sposób traktowania wynika z jego wieku, powodując przez to określone uprawnienia rodzica lub opiekuna.

Początek lat 60. XX wieku przyniósł pochylenie się nad problematyką dziecka w szpitalu. W 1981 roku w Warszawie odbyła się pierwsza konferencja poświęcona tematyce „Dziecka w szpitalu”. W trakcie obrad prelegenci zastanawiali się, co należy zrobić, aby pobyt w szpitalu nie stanowił dla najmłodszych pacjentów traumy. Motto rozmów stanowiły słowa 8-letniej dziewczynki, która napisała: „żeby dzieciom w szpitalu było miło trzeba, żeby jak najwięcej były z rodzicami, bo nie będą się bały i będą spokojniejsze”. Do tamtego czasu, w szpitalach stosowany był zakaz przebywania rodziców razem z ich dziećmi. W czasach późniejszych szpitale zaczęły otwierać drzwi oddziałów dla rodziców, którzy wcześniej pozostawiali swoje dziecko z personelem medycznym. Zwrócono uwagę na potrzeby małego pacjenta, które nigdy nie mogą ograniczać się jedynie do procesu leczenia, ale muszą opierać się na współpracy lekarza z rodzicami oraz stworzeniu odpowiednich warunków do zabawy, nauki oraz praktyk religijnych. Zadaniem szpitala jest podejmowanie starań, których celem będzie uczynienie placówki takim miejscem, w którym dziecko będzie miało namiastkę domu rodzinnego.

Wystąpienie wskaże dokumenty prawne regulujące kwestie praw oraz potrzeb dziecka chorego. Zalicza się tutaj takie akty prawne jak: Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku, Konwencja o Prawach Dziecka ustanowiona przez ONZ 20 listopada 1989 roku, ratyfikowana w Polsce w 1991 roku, ustawy o zakładach opieki zdrowotnej z 1991 i 1997 roku, ustawa z dnia 31 stycznia 2003 roku o powszechnym ubezpieczeniu w Narodowym Funduszu Zdrowia oraz ustawa z dnia 5 grudnia 1996 roku o zawodzie lekarza. Jednym z dokumentów pochyłającym się, w sposób szczególny nad prawami oraz obowiązkami dziecka w szpitalu jest Karta Praw Dziecka Pacjenta opracowana na podstawie Europejskiej Karty Praw Dziecka w Szpitalu. Gwarantuje ona, że dzieci powinny być przyjmowane do szpitala tylko wtedy, kiedy leczenie nie może być prowadzone w domu, pod opieką poradni lub na oddziale dziennym. Mali pacjenci powinni mieć prawo do tego, aby cały czas przebywali razem z nimi w szpitalu rodzice lub opiekunowie. Nie powinno być żadnych ograniczeń dla osób odwiedzających - bez względu na wiek dziecka. Rodzicom należy stwarzać warunki pobytu w szpitalu razem z dzieckiem, należy ich zachęcać i pomagać im w pozostawianiu przy dziecku. Pobyt rodziców nie powinien narażać ich na dodatkowe koszty lub utratę zarobków. Aby mogli oni uczestniczyć w opiece nad dzieckiem, powinni być na bieżąco informowani o sposobie postępowania i zachęceni do aktywnej współpracy. Dzieci i rodzice powinni mieć prawo do uzyskiwania informacji, a w przypadku dzieci, w sposób odpowiedni do ich wieku i możliwości pojmowania. Należy starać się o łagodzenie i unikanie zbędnych stresów fizycznych i emocjonalnych u dziecka w związku z jego pobylem w szpitalu. Dzieci i ich rodzice mają prawo współuczestniczyć we wszystkich decyzjach dotyczących leczenia. Każde dziecko powinno być chronione przed zbędnymi zabiegami diagnostycznymi i leczniczymi. Dzieci powinny przebywać razem z innymi dziećmi w podobnym wieku. Nie należy umieszczać dzieci razem z dorosłymi. Dzieci powinny mieć możliwość zabawy, odpoczynku i nauki odpowiedniej do ich wieku

i samopoczucia. Ich otoczenie powinno być tak zaprojektowane, urządzone i wyposażone, aby zaspokajało dziecięce potrzeby. Przygotowanie i umiejętności personelu muszą zapewniać zaspokajanie potrzeb fizycznych i psychicznych dzieci. Zespół opiekujący się dzieckiem w szpitalu powinien zapewnić mu ciągłość leczenia. Dzieci powinny być traktowane z taktem i wyrozumiałością. Ich prawo do intymności powinno być zawsze szanowane.

Reasumując pracownicy szpitala w swoich działaniach zawsze muszą brać pod uwagę podmiotowość małego pacjenta oraz jego prawo do wyrażania zdania, w każdej sprawie z uwzględnieniem jego wieku oraz stanu psychofizycznego. Opinia dziecka musi być wysłuchana oraz przyjęta z uwagą. Poza właściwym leczeniem niezbędne jest należyte traktowanie. Ponadto rodzice nie mogą zapominać, że w szpitalu przebywają oni dla dziecka, a nie dla własnych wygod. Mali pacjenci powinni być w szczególny sposób chronieni przed zabiegami, które nic nie wniosą do procesu leczenia. Niedopuszczalna jest sytuacja przebywania, w jednej sali małego dziecka z inną osobą chorą w zupełnie różnym wieku. Jeśli stan zdrowia pacjenta na to pozwala szpital powinien stwarzać mu możliwość zabawy, odpoczynku oraz nauki.

Dr Jerzy Nikołajew

Wyższa Szkoła Stosunków Międzynarodowych i Komunikacji Społecznej w Chelmie,
Polska

Wolność sumienia i religii dziecka versus realizacja praw rodzicielskich. Rozważania na gruncie prawa polskiego

Wolność sumienia i religii dziecka proklamowana jest zarówno w Konstytucji RP jak i w Konwencji Praw Dziecka (dalej: KPD). Z obydwu aktów prawnych owa wolność wynika z przyjęcia jako podstawy praw godności osoby ludzkiej, ale należy zwrócić uwagę na różne podejście tam prezentowane, a zwłaszcza konsekwencje stąd wynikające. W polskiej ustawie zasadniczej zapewniono rodzicom prawo do wychowania dziecka zgodnie z własnymi przekonaniem. Natomiast w KPD nakazano respektowanie prawa dziecka do wolności religijnej oraz prawa rodziców do korzystania z tego prawa w sposób zgodny z rozwijającymi się zdolnościami dziecka. Widoczny jest tu bez wątpienia konflikt interesów obu stron.

Należy też zwrócić uwagę na następujące kwestie: uwzględnienie zasady dobra dziecka, posłuszeństwa dziecka wobec rodziców, a także troskę opiekuna nad rozwojem duchowym dziecka. Powyższe zagadnienia wymagają szerszego komentarza, uwzględniającego nie tylko konstytucyjnego i KPD, ale także innych aktów prawnych. Chodzi tu, np. o ustawę o gwarancjach wolności sumienia i religii, „konkordat polski”, tzw. ustawy wyznaniowe indywidualne, orzecznictwo EKPC i ETPC, czy nauczanie Kościoła katolickiego.

Dr Anna Różyło

Wydział Zamiejscowy Prawa i Nauk o Społeczeństwie w Stalowej Woli,
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Polska

Metoda T. Gordona „bez przegranych” – komunikacja respektująca prawa dziecka (i dorosłego)

W artykule wychodzi się od podkreślenia związku etymologicznego słowa komunikacja (od łac. *communio* – wspólnota; związek; współuczestnictwo) z łączeniem ludzi, pojęciem wspólnoty. Powołując się na badania językoznawcze wskazuje się, że taka „idealna” komunikacja zdarza się nieczęsto, ludzie bowiem poprzez komunikację przede wszystkim działają – podobnie jak poprzez inne społeczne systemy znaczeń, np. instytucje czy zwyczaje. Austin mówi wręcz o pragmatyce językowej jako „działaniu za pomocą słów”, językoznawcy zaś opisują wyspecjalizowane genry mowy służące realizacji określonego działania, utrwalone w danym społeczeństwie i dlatego łatwo rozpoznawalne zarówno dla nadawcy komunikatu, jak i jego odbiorcy (np. gratulacje, prośby, rozkazy itd.). Searl z kolei zwrócił uwagę na istnienie tzw. implikatur konwersacyjnych, w których znaczną część komunikatu przekazuje się nie wprost, są one często wykorzystywane także w codziennych relacjach międzyludzkich, gdy „działając za pomocą słów”, bywa, że w najlepszych intencjach, nawet w rodzinach walczy się o władzę, zapewnia sobie strefy wpływu, podporządkowuje się bądź buntuje. Komunikacja jest systemem znaczeń i każdorazowa wypowiedź, nawet dla jej autora najbardziej spontaniczna, potwierdza lub neguje to społeczne *status quo*, ale nie istnieje jako komunikat poza tym językowym systemem znaczeń.

O językowym obrazie świata (*jos*) i pojęciach pragmatyki językowej jest już bogata literatura, „niewolę” języka opisywali zarówno badacze jak i twórcy literatury od końca XIX wieku, Thomas Gordon zwrócił natomiast uwagę na coś, co można by nazwać „niewolą roli”, np. rodzica czy przełożonego, który jest przekonany, że aby dobrze sprawować opiekę czy nadzór nad podległą osobą (zwłaszcza dzieckiem), normalna, skuteczna i właściwa jest komunikacja asymetryczna, w której pełnię praw ma dorosły/przełożony, natomiast od osoby podległej oczekuje się przede wszystkim podporządkowania. Prowadząc swoje badania psychologiczne nad przywództwem w grupach i rolą skutecznej, otwartej komunikacji, Gordon dostrzegł, że grupy, w których istnieje otwarta komunikacja (demokratyczne) lepiej działają, są skuteczniejsze i nie tracą energii na walki wewnętrzne, a ich struktura, choć często mniej sformalizowana, jest bardziej spójna dzięki gęstej siatce satysfakcjonujących relacji interpersonalnych. W takich grupach każdy może się w pełni rozwijać (realizować własne cele, nie tylko być narzędziem do realizacji celów organizacji czy przywódcy grupy), jest motywowany do odpowiedzialnej wolności/samodzielności i może wносить swój indywidualny wkład do grupy – wiele punktów widzenia, wiele współdziałających w wolności/bez przymusu rozumów to więcej, niż

nawet najlepszy, ale jeden. T. Gordon opisał metodę komunikacji bez przegranych (w polskim tl. znaną też jako „metodę bez porażek”) i rozpowszechnił ją w USA przede wszystkim na kursach dla rodziców, później także nauczycieli, menadżerów i lekarzy, od początku bowiem podkreślał, że każda komunikacja między ludźmi w dowolnym wieku i sytuacji społecznej rządzi się uniwersalnymi prawami, m.in. że do nawiązania porozumienia potrzebna jest akceptacja rozmówcy jako osoby (niekoniecznie jego zachowania) i unikanie tzw. blokad komunikacji.

W artykule pokazano w jaki sposób metoda Gordona (skorelowana oczywiście z warunkującą jej przyjęcie postawą akceptacji dla dziecka jako osoby, otwartości na jego potrzeby) zapewnia realizację praw dziecka, począwszy od zaspokojenia ogólnoludzkich potrzeb, wskazywanych przez Maslowa, po respektowanie wszelkich praw dziecka i wspieranie dziecka przez dorosłego w korzystaniu z tych praw. Podkreślono także, że właśnie komunikacja akceptująca osobę, respektująca prawa dziecka jako osoby, jest podstawowym czynnikiem zapewniającym bezpieczne środowisko rozwoju, w którym dziecko doświadcza siebie jako wartości i uczy się traktować innych jako wartość, jako równoprawne osoby, którym także należy się i jest potrzebna akceptacja. Zwrócono uwagę na samą koncepcję rozwiązywania konfliktów bez przegranych, która nie jest metodą osiągania kompromisu, ale twórczą metodą równoprawnej współpracy w poszukiwaniu tzw. 3. rozwiązania, synergicznego, zaspokajającego rzeczywiste potrzeby wszystkich zainteresowanych stron. Nauczenie dzieci rozwiązywania konfliktów tą metodą, a przede wszystkim rozwinięcie się u nich postawy gotowości do wspólnego poszukiwania synergicznych rozwiązań sytuacji trudnych jest w kontekście tematu konferencji szczególnie cenne, stanowi bowiem gwarancję, że dzieci te będą umiały same określać swoje potrzeby i skutecznie działać na rzecz respektowania ich praw, ale będą też skłonne do skutecznego respektowania praw innych i do współpracy rozwijającej poczucie więzi i życzliwego szacunku wobec innych. Współcześnie, w pluralistycznych społeczeństwach, w których dodatkowo poważnym problemem stał się kryzys relacji międzyludzkich, opisane wyżej postawy i umiejętności są ważną przesłanką wychowania do pokoju i do współdziałania dla zachowania pokoju.

Dr Mirosław Rewera

Wydział Zamiejscowy Prawa i Nauk o Społeczeństwie w Stalowej Woli,
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Polska

Dzieci jako przedmiot badań socjologicznych

Dzieci to szczególna kategoria społeczna, która stanowi przedmiot zainteresowania wielu nauk społecznych. Jednakże planując badania dotyczące dzieci, zazwyczaj, w mniejszym lub większym stopniu, spotykać się można z dylematem, czy badaną

populację powinny stanowić same dzieci, czy też ich rodzice lub opiekunowie (Makaruk, Włodarczyk, Wójcik, 2013).

Kwerenda dotychczasowych wyników badań wskazuje na to, że o ile badania nad najmłodszymi członkami społeczeństwa realizowane są w pedagogice czy psychologii, nieczęsto stanowią one obiekt zainteresowania socjologów, szczególnie, gdy rozważamy i analizujemy tę sytuację od strony dzieci. Jeżeli już prowadzi się badania w tym zakresie, to raczej sonduje się dorosłych: zadaje się im pytania dotyczące różnych aspektów życia, w których uczestniczą dzieci, np. pyta się dorosłych o takie kwestie czy zagrożenia dla rodziny, jak przemoc, kary cielesne dla dzieci, niepełnosprawność, problemy wychowawcze, szkolne i inne (zob. Komunikat CBOS, Nr 147/2014), których aktorami są najmłodszy czy niepełnoletni).

Sytuacja, iż badaniami obejmuje się przeważnie dorosłych respondentów, wynika z kilku powodów: po pierwsze, w niektórych przypadkach dorośli stanowią bardziej wiarygodne źródło wiedzy, np. jeżeli badanie dotyczy zdrowia dziecka (zob. Komunikat CBOS, BS/172/2013); po drugie, badanie osób dorosłych jest dużo łatwiejsze, nie wymaga specjalnego dostosowania metodologii i uzyskania zgody rodziców, co jest konieczne w przypadku badań, w których respondentami są dzieci (Makaruk, Włodarczyk, Wójcik, 2013); po trzecie, badanie w pierwszej kolejności dorosłych a nie dzieci, wynika z wieku tych ostatnich, ale również, na co zwracają uwagę badacze, z trudności w badaniu najmłodszych. Stanowią one „niełatwych” respondentów, wobec których należy zastosować specyficzne podejście: odpowiednio do nich dostawać metodologię badań (skonstruować specjalny kwestionariusz wywiadu czy obserwacji, zawierający pytania, które są zrozumiałe dla dziecka lub też ograniczyć liczbę pytań zamkniętych czy półotwartych na rzecz wywiadu pogłębionego, którego przeprowadzenie wymaga od badawcy odpowiednich umiejętności interpersonalnych) oraz rygorystycznie respektować etyczne wymogi, przede wszystkim poszanowania podmiotowości i godności dziecka. Ważne jest także zachowanie wszelkich innych „środków ostrożności” (odpowiednie pedagogiczne podejście do tej kategorii badanych oraz troska o konstruktywną komunikację z nimi), ważnych nie tylko z pedagogicznego, ale i prakseologicznego punktu widzenia, zapewniających skuteczność w procesie badawczym.

Istnieją jednak problemy badawcze, w których bardziej pożądanymi respondentami są dzieci aniżeli dorośli. Dotyczy to np. doświadczeń albo opinii dzieci, których nawet bliscy dorośli nie potrafią trafnie odtworzyć. O ile do niedawna często podawano w wątpliwość wiarygodność danych pochodzących od respondentów - dzieci, o tyle obecnie umacnia się przekonanie, że dzieci są w stanie udzielać wiarygodnych odpowiedzi na pytania, które dotyczą istotnych dla nich spraw, jeśli tylko pytania są dostosowane do ich możliwości i stopnia rozwoju (Scott, 2008). Dlatego też w ostatnich latach wzrasta liczba badań, w których respondentami są dzieci (Cousins, Milner, 2007).

Niedostateczna liczba przedsięwzięć empirycznych z bezpośrednim udziałem dzieci oczywiście nie oznacza, że jest to sytuacja patowa, której nie można przezwyciężyć. Można i należy dążyć do zwiększania eksploracji badawczych,

których głównymi aktorami są dzieci. Jest to szczególnie ważne w dobie chociażby zmian demograficznych (niskiego przyrostu naturalnego i starzenia się społeczeństw), jak również zmian ekonomicznych, prawnych i kulturowych. Historia XX wieku dobrze obrazuje, jak proces zyskiwania podmiotowości przez dzieci przybierał na sile. Warto ponadto zauważyć i to, że dzieci są ważnym rezerwuarem i nośnikiem wiedzy nie tylko o przeżywanym przez nich dzieciństwie, ale także o życiu dorosłych – szczególnie tych z najbliższego otoczenia: rodziców, opiekunów, krewnych. Poznanie „dziecięcej” perspektywy poznawczej może być cennym źródłem informacji na temat świata dorosłych, lecz ukazanego z innego punktu widzenia – świata widzianego „oczami dziecka”.

Bibliografia:

- Cousins W., Milner S. (2007), *Small Voices: Children's Rights and Representation in Social Work Research*, “Social Work Education”, Vol. 26, No. 5, pp. 447-457.
- Komunikat CBOS (2013), *Opinie na temat szczytów ochronnych dzieci* (oprac. M. Omyła-Rudzka), BS/172/2013, Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa, grudzień 2013.
- Komunikat CBOS (2014), *Wydatki rodziców na edukację dzieci w roku szkolnym 2014/2015* (oprac. B. Badora), Nr 147/2014, Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa, październik 2014.
- Makaruk K., Włodarczyk J., Wójcik Sz., (2013), *Dzieci i młodzież jako uczestnicy badań społecznych w kontekście badań dotyczących problemu przemocy*, „Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka”, nr 12(3), s. 7-20.
- Scott J. (2008), *Children as Respondents: the Challenge for Quantitative Methods*, [in:] P. Christensen, A. James (eds.), *Research with children. Perspectives and Practices*, London and New York: Routledge, pp. 87-108.

Dr Katarzyna Błaszczuk

Instytut Socjologii

Uniwersytet Rzeszowski, Polska

Podmiotowość dziecka w świetle prawa

Dziecko jako człowiek i osoba jest podmiotem w procesie opieki i wychowania. Zarówno rodzice, jak i wszystkie osoby oraz instytucje uczestniczące w socjalizacji dziecka mają obowiązek kształtować jego dojrzałą osobowość. Proces ten jest możliwy wyłącznie w atmosferze miłości i poczucia bezpieczeństwa. Każdemu człowiekowi przysługują prawa konstytucyjne oraz ochrona gwarantowana przez ustawy, dekry, konwencje i deklaracje określone w ustawodawstwie krajowym i międzynarodowym. Ze względu na brak możliwości samostanowienia i zdolności dziecka do czynności prawnych, osoby związane z opieką i wychowaniem mają obowiązek ochraniać dziecko i czuwać nad jego bezpieczeństwem. W przypadku naruszania przysługujących dziecku praw, istnieje potrzeba wspierania i dyscyplinowania osób, które zaniedbują swoje obowiązki przyznane im z mocy prawa. Rodzinę chroni mir domowy, jednak w sytuacjach zaniedbywania i krzywdzenia

dziecka potrzebne są mechanizmy pomagające rodzicom lub innym opiekunom prawnym w sprawowaniu opieki. Jeżeli zdrowie i/lub życie dziecka jest zagrożone, wówczas konieczne jest ustanowienie pieczy zastępczej okresowo lub na stałe.

Rodzina przeżywająca rozmaite kryzysy sytuacyjne (choroba, niepełnosprawność, śmierć, bezrobocie, ubóstwo, eksmisja, bezdomność, separacja, rozwód, emigracja, kataklizmy, skazanie rodzica na karę pozbawienia wolności, uzależnienia), staje w obliczu wielu problemów, których nie potrafi rozwiązać bez wsparcia i pomocy osób trzecich lub instytucji do tego powołanych. Utrudnione lub uniemożliwione pełnienie dotychczasowych ról przez członków rodziny prowadzi do dysfunkcji, co odbija się szczególnie niekorzystnie na zaspokojeniu potrzeb dzieci. Poczucie wstydu i winy za tę sytuację utrudnia rodzicom podejmowanie aktywności w kierunku pozyskiwania źródeł pomocy albo prowadzi do syndromu wyuczonej bezradności, gdy pomimo starań nie mogą tej pomocy uzyskać. Jeśli rodzina izoluje się w środowisku społecznym, nikt nie ma wglądu w sytuację dzieci, które nie informują nikogo o problemach, często ostrzegane przez rodziców, że taka informacja może doprowadzić do odebrania ich z domu rodzinnego i umieszczenia w domu dziecka lub innej placówce opiekuńczej. Nierozwiązane problemy nakładają się na siebie, tworząc sytuację transkryzysową, zagrażającą demoralizacją, ponieważ dzieci dorastając w atmosferze niepewności i braku wsparcia ze strony rodziców, są przekonane, że mogą liczyć tylko na siebie. W tej sytuacji dążą do zaspokojenia potrzeb, poszukując ryzykownych rozwiązań. Pojawiają się problemy związane z wagarowaniem i porzucaniem szkoły, ucieczkami z domu, eksperymentowaniem z substancjami psychoaktywnymi, wczesną inicjacją seksualną, prostytutką dziecięcą, ciążami nieletnich dziewcząt. Niektóre osoby trafiają także na drogę przestępczą, rozpoczynając od drobnych kradzieży i rozbojów, albo brutalnych aktów agresji i przemocy. Młodociani przestępcy trafiający do zakładów poprawczych lub karnych, często nie potrafią zmienić swoich destrukcyjnych zachowań i stają się recydywistami.

Niepokojącym zjawiskiem jest wzrost przestępczości wśród młodzieży w coraz młodszym wieku, przy równoczesnym spadku dzietności rodzin i coraz większej liczbie rodziców samotnie wychowujących dzieci z powodu emigracji, rozwodów i związków nieformalnych. Rozłąka dziecka z rodzicem utrudnia mu przygotowanie się do przyszłej roli małżonka i rodzica z powodu braku wzorca, który powinien być wyniesiony z domu rodzinnego. Kiedy rodzice rozstają się ze sobą, z powodu konfliktów lub wchodzenia w kolejny związek, dzieci rzadko mają zagwarantowane poczucie bezpieczeństwa i troskliwą opiekę. Wiele instytucji i organizacji zajmujących się pomocą rodzinom w kryzysie zmagają się z problemem przedmiotowego traktowania dzieci w konflikcie okolorozwodowym. Rodzice rozstając się chcą zatrzymać przy sobie dziecko, które staje się „kartą przetargową” w walce o alimenty. Wówczas sąd rodzinny rozstrzyga o ustanowieniu opieki i ustaleniu miejsca pobytu dziecka u rodzica uznanego za osobę, która ma lepsze predyspozycje do zapewnienia odpowiednich warunków dla rozwoju dziecka, co w praktyce nie zawsze okazuje się dobrym wyborem. Długi okres oczekiwania na decyzję sądu w sprawie zarządzenia opiekuńczego i orzeczenia rozwodu, odbija się niekorzystnie na psychice dziecka

i jego relacjach z rodzicami walczącymi o nie ze sobą, jak o własność. Często dziecko obwinia się za rozstanie rodziców, a w tym przekonaniu utwierdzone jest przez manipulowanie jego emocjami i uczuciami ze strony „lepszego” rodzica wobec drugiego „gorszego” rodzica. Dziecko ulega manipulacji z dwóch powodów: albo z obawy przed odrzuceniem emocjonalnym przez rodzica, w przypadku niepodporządkowania się, albo dla uzyskania akceptacji i gratyfikacji za wymuszane zachowanie.

Zjawisko przedmiotowego traktowania dzieci przedstawiają przypadki rodzin korzystających z pomocy Terenowego Komitetu Ochrony Praw Dziecka w Rzeszowie. Stowarzyszenie prowadzi interwencje i mediacje na rzecz ochrony dzieci przed skutkami konfliktu pomiędzy rodzicami, którzy zamierzają się rozstać lub utrudniają sobie kontakty z dziećmi po orzeczonym rozwodzie.

Dr Anna Witkowska-Paleń

Wydział Zamiejscowy Prawa i Nauk o Społeczeństwie w Stalowej Woli,
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Polska

Dziecko jako świadek przemocy w rodzinie (o „zapomnianych” ofiarach przemocy)

Przemoc w rodzinie stanowi jeden z donioślejszych problemów społecznych w naszym kraju. Jak dowodzą dane Komendy Głównej Policji, każdego roku sporządzanych jest średnio ok. 63 tys. „Niebieskich Kart”, z czego ok. 52 tys. to formularze wszczynające procedurę interwencyjną, w związku z ujawnieniem występowania problemu przemocy w rodzinach (dane uśrednione za okres 2012-2014) (zob. *Przemoc w rodzinie*, <http://statystyka.policja.pl/>). Zakres tego typu zdarzeń może być jednak znacznie szerszy w związku z tzw. ciemną liczbą przestępstw, a więc nieujawnionych przypadków znęcania się nad członkiem rodziny. Z niektórych szacunków wynika, że problemem przemocy domowej może być dotknięta nawet co piąta rodzina w Polsce (za: Badora, Czeredrecka B, Marzec 2001).

W świetle danych kryminalnych (dane KGP za okres 2012-2014) statystyczną ofiarą przemocy domowej jest kobieta (ok. 1/3 ogółu ofiar, tj. 67,4%), rzadziej małoletni poniżej 18 roku życia (średnio ok. 1/5 ofiar, tj. 22,1%). Sprawcami przemocy są natomiast głównie mężczyźni (92,7%). Międzynarodowe badania porównawcze dowodzą, że około 40% do 70% mężczyzn i kobiet, którzy znęcają się nad innymi dorosłymi, stosuje też przemoc wobec dzieci. Obraz przemocy wobec dziecka w Polsce przybliżają badania zrealizowane przez Fundację Dzieci Niczyje w 2012 r., z których wynika, że ok. 1/3 dzieci poniżej 18 roku życia (34%) doświadczyła przemocy ze strony osób dorosłych (znanych dziecku). W większości przypadków sprawcami przemocy byli rodzice (opiekunowie) dziecka lub inni dorośli

członkowie rodziny. Badania te wykazały ponadto, że 18% małoletnich było świadkiem przemocy stosowanej w rodzinie, a 12% - świadkiem przemocy fizycznej pomiędzy rodzicami (Wójcik, 2013).

Dzieci będące świadkami przemocy w rodzinie, które obserwują proces znęcania się jednego członka rodziny nad innym (np. ojca maltretującego matkę) nie są uwzględniane tak w statystykach kryminalnych jak też praktyce służb społecznych podejmujących interwencję w związku z ujawnieniem przemocy w danym środowisku. Tymczasem różne badania dowodzą, że rozwój emocjonalny takiego dziecka jest równie zaburzony jak dziecka bezpośrednio maltretowanego. Dzieci te określane są w literaturze przedmiotu mianem „pośrednich” czy wręcz „zapomnianych” ofiar przemocy.

Różne badania dowodzą, że bez względu na to, czy dziecko doznaje przemocy, czy „tylko” ją obserwuje w domu rodzinnym przejawiać może problemy emocjonalne i behawioralne (np. skłonność do depresji, zachowania auto-destrukcyjne i agresywne, niskie poczucie wartości własnej itd.) (Jaffe, Wolfe, Wilson, 1990). Co więcej, istnieje duże prawdopodobieństwo, że dzieci te już w życiu dorosłym (podobnie jak bezpośrednie ofiary przemocy) będą stosować lub aprobować stosowanie przemocy we własnych rodzinach prokreacyjnych. Dlatego niezbędnym jest zwrócenie uwagi na „zapomniane” ofiary przemocy w rodzinie, objęcie ich programem pomocy i interwencji w ramach realizowanych przez służby społeczne planów pomocy rodzinom uwikłanym w przemoc domową.

Bibliografia:

- Badora S., Czeredrecka B., Marzec D. (2001), *Rodzina i formy jej wspomagania*, Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Hotaling G., Sugarman D. (1986), *An analysis of risk markers in husband to wife violence: The current state of knowledge*, „Violence and Victims”, No. 1, pp. 101-124.
- Jaffe P., Wolfe D., Wilson S.K. (1990), *Children of Battered Women*, California: Sage Publications.
- Przemoc w rodzinie*, <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzinie/50863,Przemoc-w-rodzinie.html> (18 maja 2015).
- Wójcik S. (2013), *Przemoc w rodzinie, zaniedbanie, wiktymizacja pośrednia. Wyniki ogólnopolskiej diagnozy problemu przemocy wobec dzieci*, „Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka”, nr 12(3), s. 40-62.

Dr Paweł Witek

Wydział Zamiejscowy Prawa i Nauk o Społeczeństwie w Stalowej Woli,
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Polska

Pomoc dziecku wagarującemu – działania rodzinnego kuratora sądowego

Państwo polskie za główny cel stawia sobie właściwe wychowanie dzieci i młodzieży, dlatego wypracowuje różnorodne metody działań wychowawczych w płaszczyźnie oświaty, administracji terytorialnej, sądownictwa. Prawo, a jednocześnie obowiązek szkolny jest traktowany jako dwie różne płaszczyzny. Wagarowanie, jakiego dopuszcza się osoba dziecka - ucznia, które nie ma 18 lat jest traktowane przez Sąd jako przejaw demoralizacji. Sprawy, które trafiają za pośrednictwem szkoły do Wydziału Rodzinnego Sąd Rejonowego są obszarem pracy zawodowych lub wspomagających ich społecznych kuratorów sądowych.

Każdy kurator podejmujący się czynności wychowawczo-resocjalizujących powinien zdawać sobie sprawę, iż działania te są niejako misją społeczną wobec ludzi potrzebujących pomocy, w tym także wobec dziecka i jego rodziny oraz środowiska. Kurator w swoich działaniach wychowawczych i resocjalizujących nie zastępuje rodziców, lecz współuczestniczy wraz z rodzicami w przekazywaniu poprawnych wzorców zachowań. Aby ta działalność kuratora była skuteczna musi być realizowana w sposób wszechstronny, spontaniczny i naturalny. Fundamentalną zasadą pracy kuratora jest wrażliwość społeczna, emocjonalna na potrzeby człowieka, który poddany jest nadzorowi. Ta wielopłaszczyznowa działalność ukierunkowana jest na pomoc w rozwoju fizycznym, społecznym i wychowawczym swoich podopiecznych. Kurator sądowy pionu rodzinnego wykonując czynności w środowisku otwartym, skupia się na procesie resocjalizacji oddziałując pośrednio na środowisko nieletniego, w szczególności na rodzinę w celu wyeliminowania zjawiska wagarowania.

Należy zaznaczyć, iż proces resocjalizacji nadzorowanych nie nabiera sztywnych schematów, które kurator realizuje wobec podopiecznych. Jest to działanie ukierunkowane właściwymi metodami oddziaływania psychologicznego, socjologicznego i wychowawczego. Ważnym czynnikiem resocjalizującym jest konsekwencja działań profilaktycznych wobec nadzorowanych, zmierzająca do pokazania właściwych wzorców zachowań społecznych, popartych własnym przykładem. Aby te działania wzmocnić kurator w swojej pracy resocjalizującej nawiązuje także współpracę z instytucjami opiekuńczymi, kulturalno-oświatowymi. Ta współpraca z świetlicami szkolnymi, organizacjami parafialnymi oraz osiedlowymi domami kultury ma na celu oddziaływać poprzez grupę na indywidualne osoby.

Wśród zawinionych i niezawinionych nadużyć władzy rodzicielskiej, jako podstawy dysfunkcyjności rodziny, należy zaliczyć: nakłanianie dzieci do popełnienia czynu karalnego, nadużywanie alkoholu, niezaradność życiowa lub nawet wykorzystywanie seksualne. W takich okolicznościach państwo polskie przeciw-

stawia się łamaniu zasad życia społecznego oraz stara się zapewnić utrzymanie porządku publicznego, sprawując tzw. funkcję ochronną. Funkcja ta podkreśla, iż decydującym kryterium ustalenia władzy rodzicielskiej jest wyłącznie dobro dziecka. Wówczas Sąd może orzec pozbawienie władzy rodzicielskiej, ograniczenie tej władzy lub jej zawieszenie. Polskie prawo, w odniesieniu do Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, przewiduje różnorodne formy ograniczenia władzy rodzicielskiej. Najpopularniejszą stosowaną metodą ograniczenia władzy rodzicielskiej jest nadzór kuratora – w ramach orzeczenia sądowego. W takiej sytuacji kurator rodzinny uczestniczy we wszystkich sprawach dotyczących wychowania dziecka: m.in. w kontroli nauki szkolnej, sposobie spędzania czasu wolnego, rozporządzaniu majątkiem dziecka. Bardziej rygorystyczną formą ograniczenia władzy rodzicielskiej w ramach czynności resocjalizacyjnych wykonywanych przez Sąd jest umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej lub ośrodku opieki, np. w domu dziecka. Przesłanką takich działań Sądu jest fakt znęcania się rodziców nad dzieckiem, zmuszanie go do czynów przestępnych, picia alkoholu, żebrania, ale również głodzenie dzieci lub wykorzystywanie seksualnie. Wówczas kurator wykonując orzeczenia Sądu koordynuje przebieg opieki oraz wychowania dziecka. Jednocześnie kurator rodzinny współpracuje z różnymi instytucjami w celu jak najszybszego uchylecia ograniczenia władzy rodzicielskiej.

Poprzez swoje zaangażowanie kurator zawodowy lub społeczny w pionie rodzinnym powinien znać sprawy nadzorowanej rodziny lub nadzorowanego, ich wewnętrzne potrzeby, starając się pomagać im w taki sposób, by wykluczyć tolerancję rodziców i uczniów na zjawisko wagarowania, by nauczyć ich samodzielności w sprawach podejmowanych decyzji życiowych. A co za tym idzie zaktywizować dziecko-ucznia do chodzenia do szkoły, dla jego dobra, w celu zdobycia wiedzy potrzebnej w dalszym etapach życia.

**Dr Justyna Truskolaska, Hanna Szczepańska,
Nasturcja Toruj, Katarzyna Wrona**

Wydział Zamiejscowy Prawa i Nauk o Społeczeństwie w Stalowej Woli,
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Polska

***Prawo dziecka niepełnosprawnego do życia w społeczeństwie
– integracja w Przedszkolu Niepublicznym „Promyczki”
z oddziałami integracyjnymi im. bł. Bolesławy Lament w Lublinie***

Badanie zostało przeprowadzone w Przedszkolu Niepublicznym „Promyczki” z Oddziałami Integracyjnymi im. bł. Bolesławy Lament w Lublinie. Przedszkole prowadzone jest przez Zgromadzenie Sióstr Misjonarek Świętej Rodziny zgodnie z założeniami bł. Bolesławy Lament, założycielki Zgromadzenia. System edukacyjny

oparty jest o personalizm Chrześcijański, zgodnie z którym traktowany jest każdy wychowanek. Badanie zostało wykonane w ramach projektu, który ma na celu diagnostykę funkcjonowania przedszkola. Artykuł odpowiada na pytania: jak wygląda integracja w przedszkolu, jak kształtowane są postawy wychowanków, oraz jak wygląda współpraca pomiędzy przedszkolem a rodzicami. Użyte w tym celu metody to obserwacja, analiza prac dzieci, dokumentów przedszkola, wywiadów z wychowankami oraz nauczycielami. Badanie wykonano w ciągu czterech miesięcy, w roku szkolnym 2014/2015, z udziałem ośmiu nauczycieli.

The research was conducted in the private preschool with integration classes "Promyczki" named after blessed Bolesława Lament with educational system based on her life work. Blessed Bolesława Lament based her educational system on Christian personalism, which assumes that man is born free and rational, and so she treated her pupils. The study is a part of the project which aim is to diagnose functioning of kindergarten. Article answers the following questions: how does look integration in kindergarten, how attitudes are shaped among pupils, and how does look cooperation between kindergarten and parents. Methods used in the research include observation, analysis of children work, interviews with pupils and teachers, analysis of preschool documents, and register of teaching resources. The study was conducted within 4 months in 2014/2015 school year with participation of 137 pupils and 8 teachers.

Dr Marzena Banaczyk

Wydział Zamiejscowy Prawa i Nauk o Społeczeństwie w Stalowej Woli,
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Polska

***Przestrzeganie prawa do stosowania właściwych metod
wychowawczych oraz pozytywnych postaw wobec dziecka
sukcesem na szczęśliwą rodzinę***

Współcześnie wiele rodzin zadaje sobie pytanie co należy zrobić, aby stworzyć szczęśliwą rodzinę? Przestrzeganie prawa do stosowania właściwych metod wychowawczych oraz pozytywnych postaw wobec dziecka może okazać się sukcesem do stworzenia szczęśliwej rodziny. Istotną rolę w procesie wychowania dziecka w rodzinie pełnią metody i środki wychowawcze. Rodzice, chcąc dobrze wychować dziecko powinni znać i umiejętnie stosować właściwe metody i środki wychowawcze. Przez metody wychowania rozumie się systematyczne stosowane sposoby postępowania wychowawczego lub powtarzalne czynności zmierzające do urzeczywistnienia celów, jakie stawia sobie wychowawca. O wyborze właściwej metody decyduje rodzic-wychowawca, który powinien zdawać sobie sprawę z tego,

że stanowią one jedynie bardziej lub mniej skuteczne narzędzie, które wymaga umiejętnego posługiwania się nim. Tak więc, nie tyle metoda wychowania, jako taka decyduje o sukcesie pedagogicznym, ile sposób wykorzystania jej dla realizacji zamierzonych celów wychowawczych.

Skuteczność zastosowanych metod wychowania zależy w dużej mierze, poza umiejętnością posługiwania się nimi, także od zaistniałej sytuacji i cech osobowości wychowanka, oraz nabytych przez niego doświadczeń i aktualnie oddziałujących na niego elementów środowiskowych. Właściwe stosowanie metod wychowawczych wymaga od rodziców dużego zaangażowania, częstych interakcji z dzieckiem, umiejętnego wykorzystywania występujących w domu różnych sytuacji i dostępnych środków oraz uwzględniania etapu rozwojowego dziecka. Do właściwych i skutecznych metod wychowania należy zaliczyć między innymi: metodę modelowania (przykładu), perswazji, zadaniową, nagradzania. Ważną rolę w procesie wychowania dziecka odgrywają także pozytywne postawy rodzicielskie. Należą do nich: postawa akceptacji, współdziałania z dzieckiem, rozumnej swobody, indywidualności. Przestrzeganie przez rodziców prawa zarówno do stosowania właściwych metod wychowawczych jak również pozytywnych postaw wobec dziecka może okazać się sukcesem do stworzenia szczęśliwej rodziny.

Mgr Ewelina Bachera

Wydział Prawa i Administracji

Uniwersytet Śląski, Polska

Mgr Bartosz Smółka

Sąd Rejonowy w Chrzanowie, Polska

Rodzina zastępcza – opieka nad małoletnim, czy forma zarobkowania kosztem dziecka?

Prawa dziecka, które zostało umieszczone w rodzinie zastępczej, nie różnią się od ogólnych praw dziecka określonych w aktach prawnych, takich jak: ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – kodeks rodzinny i opiekuńczy, ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, Konwencja o prawach dziecka czy też Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 roku. Zauważenia wymaga, iż z roku na rok, wzrasta Polsce liczba rodzin zastępczych (głównie rodzin niespokrewnionych z dzieckiem), o czym świadczą dane statystyczne Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej (Departament Polityki Rodzinnej).

Rodzina zastępcza powinna być miejscem, w którym dziecko będzie miało szansę na „normalne” życie, gdzie czuje się bezpiecznie. Rodzice zastępczy powinni posiadać zarówno wiedzę dotyczącą tego, jakie trudności mogą wiązać się z rodzicielstwem zastępczym, jak i powinni posiadać umiejętności pomocy dziecku, które

pozostaje pod ich opieką, i które niejednokrotnie zostało pozbawione miłości oraz opieki u swoich biologicznych rodziców. Powinni zapewnić dziecku stabilne środowisko, w którym dzieci będą miały jak najlepsze warunki zarówno do rozwoju emocjonalnego, jak i intelektualnego.

Niestety, to tylko teoria, a praktyka nierzadko pokazuje, iż dzieci, które zostały umieszczone w rodzinie zastępczej nie doświadczają od rodziców zastępczych tego, czego powinni. Przykłady można mnożyć. Jednym z nich, jakże drastycznym przykładem, jest sprawa rodziny zastępczej z Pucka, w której miało miejsce znęcanie się nad dziećmi, co doprowadziło, w przeciągu dwóch miesięcy, do śmiertelnego pobicia 4-latka oraz zabójstwa 5-latki. Takie sytuacje, nigdy nie powinny mieć miejsca. Zatem, powstaje pytanie: jak to możliwe, że w rodzinie, która uzyskała status rodziny zastępczej dochodzi do takich tragedii? Przecież taki status otrzymują osoby, które zostały dokładnie „sprawdzone”, przeszkolone, i są odpowiednimi kandydatami do przyjęcia i zaopiekowania się dzieckiem.

Zatem, gdzie tkwi przyczyna? Może przyczyną, dla której niektóre rodziny zastępcze decydują się na przyjęcie dziecka, jest aspekt finansowy?, czego prawdziwość potwierdzają chociażby liczne wypowiedzi dzieci, które były w rodzinach zastępczych. Nierzadko dzieci te podnoszą, iż główną „siłą napędową” dla niektórych rodziców zastępczych były pieniądze, które otrzymują za dziecko. Kwoty te nie należą do niskich, a mianowicie, wg danych, niespokrewniona z dzieckiem rodzina zastępcza, otrzymuje miesięczne wynagrodzenie w wysokości 2.635,20 zł, gdzie podstawą naliczania pomocy jest kwota 1.647,00 zł. Kwota, na którą może liczyć taka rodzina, wynosi nie mniej niż 95% tej podstawy, czyli 1.564,65 zł brutto. Z kolei, niespokrewniona z dzieckiem, rodzina zawodowa, która pełni funkcję pogotowia opiekuńczego, może liczyć na wsparcie finansowe, w wysokości 95% podstawy (z chwilą przyjęcia pierwszego dziecka wynagrodzenie wzrasta do 160% podstawy, czyli 2.635,20 zł brutto). Wynagrodzenie to ulega zwiększeniu o 20% podstawy, w sytuacji, gdy w rodzinie przebywa, więcej aniżeli troje dzieci, w okresie dłuższym niż 10 dni w miesiącu. Nie jest odkrywczym twierdzenie, iż trud związany z należyтым wychowaniem dziecka w rodzinie zastępczej, powinien być adekwatny do środków finansowych, które otrzymuje dana rodzina. Jak pokazuje praktyka, często jest niestety inaczej. Otóż, dzieje się to kosztem dziecka. Rodzice otrzymują wynagrodzenie, które powinno pokryć ogólnie rozumiane potrzeby dziecka, a w rzeczywistości, niektóre rodziny nie dbają o należyte zaspokojenie wszelkich potrzeb dziecka. Należy więc zastanowić się nad przyczyną tych negatywnych zjawisk. Dlatego celem naszego artykułu jest próba odpowiedzi na pytania: dlaczego w ogóle dochodzi w niektórych rodzinach zastępczych do pogwałcenia praw dziecka? oraz czy potrzebna jest zmiana uregulowań prawnych?

Mgr Anna Mazur

Wydział Nauk Społecznych,

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II w Lublinie, Polska

Prawa nieletnich w procesie wychowania i resocjalizacji

Nieletni stanowi specyficzną grupę młodych ludzi, dzieci, którzy uczestniczą jeszcze w procesie wychowania. Polskie akty prawne wyznaczają jasno miejsce osoby nieletniej w szeregu zwanym „odpowiedzialnością”, tworząc przepisy regulujące postępowanie wobec tej grupy na gruncie prawa. Tym samym nieletniemu przysługują zarówno prawa wynikające z „bycia dzieckiem”, a nieletniemu uczestniczącemu w procesie resocjalizacji prawa wynikające z organizacji tej formy działalności.

Definicję nieletniego zawiera przede wszystkim art. 1 Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, określający jednocześnie jej podmiotowy i przedmiotowy zakres stosowania. Wg tego przepisu nieletnimi są więc osoby, które: 1) nie ukończyły 18 lat – w zakresie zapobiegania i zwalczania ich demoralizacji, 2) popełniły czyn karalny po ukończeniu 13 lat, a nie ukończyły lat 17 – w zakresie postępowania w sprawach o te czyny, 3) nie ukończyły 21 lat – w zakresie wykonywania orzeczonych wobec nich środków wychowawczych lub poprawczych. Konwencja o Prawach Dziecka w art. 1. definiuje „dziecko” jako „każdą istotę ludzką w wieku poniżej osiemnastu lat, chyba że zgodnie z prawem, uzyska ono wcześniej pełnoletność”.

Najważniejszymi opiekunami dziecka są rodzice. Jednak w chwili, gdy nie wywiązują się ze swoich obowiązków rodzicielskich lub nie dają sobie samodzielnie rady z opieką nad dzieckiem, to państwo w myśl zasady pomocniczości musi im pomóc lub przejąć ich obowiązki.

Nieletni jest dzieckiem, zatem w tym okresie życia przysługują mu najważniejsze prawa w następujących obszarach:

- a) prawa osobiste, umożliwiające rozwój dziecka np. prawo do życia, prawo do tożsamości, prawo do rozwoju;
- b) prawa polityczne lub publiczne, dzięki którym dziecko wyraża swoje poglądy i uczestniczy w życiu swojej grupy, społeczności, państwa np. prawo do wyrażania własnych poglądów;
- c) prawa socjalne, które są obowiązkami państwa i dorosłych do stworzenia odpowiednich warunków do rozwoju umysłowego i fizycznego dziecka np. prawo do godnych warunków życia i odpowiedniego poziomu życia;
- d) prawa ekonomiczne, umożliwiające dziecku przygotowywanie się do niezależności materialnej od innych np. prawo do nauki (za: <http://brpd.gov.pl/prawa-dziecka>).

Nieletniość z punktu widzenia pedagogicznego jest szczególnym okresem w życiu człowieka, kiedy intensywnie kształtuje się osobowość, budzą się uczucia, kiedy otaczająca rzeczywistość przestaje być jednoznaczna. Nieletniość to czas

silnych starć - potrzeba wolności jest równie mocna co potrzeba wsparcia, a od wielkich przygód tylko krok do wielkich kłopotów. Podejmujemy działania, które podnoszą rangę praw dziecka, a jednocześnie dziecko może być zdolne do łamania obowiązujących norm prawnych, zaniebywania swoich obowiązków i nakazów. Młoda osoba musi w takim przypadku zostać poddana procesowi resocjalizacji. Dziecko, które złamało prawo niejednokrotnie zostaje napiętnowane przez społeczeństwo, co utrudnia mu funkcjonowanie w najbliższym otoczeniu.

Podejmując działania w stosunku do nieletnich należy kierować się przede wszystkim zasadą jego dobra oraz dążyć do osiągnięcia korzystnych zmian w jego osobowości i zachowaniu się (Stańdo-Kawecka, 2000). Organizacja i system wychowawczy w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych i schroniskach dla nieletnich oraz w zakładach poprawczych powinny zapewniać możliwość indywidualnego oddziaływania na nieletniego. Dlatego, uwzględniając wiek wychowanka, mają obowiązek zapewnić mu: nauczanie ogólnokształcące i zawodowe, działalność kulturalno-oświatową i sportową, działalność mającą na celu rozwijanie aktywności społecznej nieletnich i wdrożenie ich do pracy społecznie użytecznej oraz dostęp do świadczeń zdrowotnych.

Spośród szeregu praw nieletnich w placówce resocjalizacyjnej wymienić należy m.in.:

- 1) prawo do poszanowania własnej podmiotowości, tożsamości i godnego traktowania. Jest to prawo wynikające z godności każdego człowieka;
- 2) ochrony przed przemocą fizyczną, psychiczną, wyzyskiem i nadużyciami oraz wszelkimi przejawami okrucieństwa. Nieletni nie może stać się ofiarą znęcania pod żadnym względem, jest to istotne prawo, które gwarantuje poczucie bezpieczeństwa wychowanka;
- 3) informacji o przebiegu procesu resocjalizacyjnego;
- 4) ochrony więzi rodzinnych i kontaktów z osobami spoza ośrodka. Można ograniczyć lub zakazać kontaktów nieletniego z osobami spoza zakładu, ośrodka lub schroniska dla nieletnich wyłącznie w przypadku, gdy kontakt ten stwarzałby zagrożenie dla porządku prawnego, bezpieczeństwa zakładu, ośrodka lub schroniska bądź może wpłynąć niekorzystnie na przebieg toczącego się postępowania lub proces resocjalizacji nieletniego.
- 5) opieki i pomocy psychologiczno-pedagogicznej;
- 6) wykonywania praktyk religijnych i korzystania z posług religijnych. Nieletni ma prawo również do uczestniczenia w nauczaniu religii, działalności charytatywnej lub społecznej kościoła lub innego związku wyznaniowego, a także do spotkań indywidualnych z duchownym kościoła lub innego związku wyznaniowego, do którego należy. Miejsce, sposób i czas uczestniczenia w lekcjach religii i organizowania innych form życia religijnego dyrektor zakładu poprawczego lub schroniska dla nieletnich ustala w porozumieniu z kapelanami (na podst.: art. 43 Statutu Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Puławach).

Reasumując, należy podkreślić, iż bez względu na to, czy i jakiego czynu dopuścił się nieletni, zawsze występuje on w roli dziecka i z tego względu przysługują mu

określone prawa, które muszą być respektowane w procesie wychowania i resocjalizacji.

Bibliografia:

- Konwencja Praw Dziecka (Dz. U. z 1991 r. Nr 120 poz. 526).
Stańdo-Kawecka B. (2000), *Prawne podstawy resocjalizacji*, Kraków: Zakamycze.
Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. Nr 0, poz. 382).
<http://brpd.gov.pl/prawa-dziecka> (dostęp: 20.05.2015 r.).
Statut Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Puławach.

Mgr Radosław Edward Skakuj

Wydział Nauk Społecznych,
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II w Lublinie, Polska

Prawo dziecka do godnych warunków życia realizacją jego dobra

Autor odczytu, przedstawiając najważniejsze zagadnienia, dotyczące podjętego przedmiotu analizy, dokona syntezy pewnych podstawowych merytorycznych treści, związanych z zagadnieniami precyzowanymi przez nauki o humanistycznym i społecznym wymiarze i charakterze, w tym nauki o charakterze prawnego-legislacyjnym, analizujące i skupiające się na prawach dziecka, zakresie i rodzajach praw dziecka, sposobach egzekwowania realizacji praw dziecka, uwzględniając również przede wszystkim optykę pedagogiczną, pedagogikę opiekuńczo-wychowawczą, pedagogikę personalistyczną, filozofię wychowania, a także pracę socjalną. Nauki w sposób niezwykle bogaty i szeroki, zajmują się również problematyką praw dziecka, ich ważności i zasadności, a także koncentrują się wokół konkretnych sposobów realizacji i respektowania praw dziecka, mając na uwadze jego dobro, rozwój, właściwy wymiar życia.

W pierwszej części wystąpienia, Autor przedstawi zagadnienia związane z takimi najważniejszymi pojęciami i problemami, bezpośrednio związanymi z zakresem podjętych rozważań, jak pojęcie „prawa”, „prawa dziecka”, dokona charakterystyki praw dziecka. W ramach krótkiego wprowadzenia, wyjaśni również zagadnienie prawa dziecka do godnych warunków życia. W tej części wystąpienia, Autor przedstawi także najważniejsze i najistotniejsze treści związane z regulacjami prawnymi, związanymi z prawami dziecka, przedstawi zagadnienia dotyczące genezy i historii precyzowania w rzeczywistości społecznej problematyki praw dziecka, dokona charakterystyki wybranych krajów i społeczeństw pod kątem przestrzegania w nich praw dziecka, mając na uwadze zwłaszcza prawo dziecka do zapewnienia mu godnych warunków życia.

W kolejnej części wystąpienia, Autor skoncentruje się na przedstawieniu problematyki godnych oraz odpowiednich warunków życia, jakie należy stworzyć

dziecku, w sposób szczegółowy opisując ich charakter, zakres czynników wpływających na warunki życia dziecka oraz opisz i wyjaśnij znaczenie godnych warunków życia dla właściwego oraz optymalnego rozwoju i życia dziecka, mając na uwadze jego obiektywne dobro, zakres zaspokojenia jego podstawowych potrzeb, a także potrzeb wyższych, uwzględniając potrzebę samorealizacji, samourzeczywistnienia. W kolejnej części odczytu, Autor przedstawi najważniejsze treści, związane z zagadnieniami dotyczącymi pewnych sytuacji, gdzie brak realizacji i przestrzegania prawa dziecka do godnych warunków życia, w sposób negatywny oddziałuje na jego rozwój i życie, zarówno w okresie dzieciństwa, jak i w przyszłym dorosłym życiu, uwzględniając aspekt funkcjonowania dziecka w wielu obszarach jego działalności, aktywności i życia.

W następnej części odczytu, Autor przedstawi ważne zagadnienia precyzowane z punktu widzenia etyki, aksjologii, filozofii personalistycznej, pedagogiki personalistycznej, również teologii, podsumowując pewne dotychczasowe kwestie poruszane w wystąpieniu, które to nauki w sposób jasny precyzują konieczność dbania o dobro każdego człowieka, a w tym konkretnym przypadku, wskazują na pewien nakaz dbania o realizację prawa dziecka do życia w godnych i właściwych warunkach bytowych, mając na uwadze osobową wartość i godność człowieka. W ostatniej części wystąpienia, Autor przedstawi zagadnienia o praktycznym charakterze, skupiając się na formach i rodzajach działań, których celem jest zapobieganie niekorzystnemu zjawisku niezrealizowania i nieprzestrzegania prawa dziecka do godnych warunków życia we współczesnym społeczeństwie, uwzględniając zadania polityki państwa w tej materii, a także szereg dobrowolnych aktywności zwykłych ludzi, którym los drugiego człowieka nie powinien obojętnym, lecz winien skłaniać do przemyśleń, refleksji, a także konkretnych działań i aktywności o praktycznym charakterze.

Treści poruszane i precyzowane w odczycie, będą miały bardzo istotne znaczenie z punktu widzenia współczesnych problemów i negatywnych sytuacji, z jakimi w czasach współczesnych boryka się człowiek i społeczeństwo, mając również na uwadze pewien oczywisty i bezdyskusyjny fakt, społecznej rangi samego problemu konieczności realizacji i przestrzegania prawa dziecka do godnych warunków życia, aby we właściwy sposób dbać o jego dobro, rozwój, charakter i jakość jego życia, stwarzając mu dobre warunki socjalne do właściwego rozwoju i życia, dając mu dobre warunki do ukierunkowania się na osiągnięcie dojrzałości, spełnienia celów, marzeń, aspiracji, pragnień i planów, realizacji własnych talentów, zainteresowań, stworzenia dobrych warunków na „życiowy start”, rozpoczęcie dorosłego życia.

Mgr Renata Matusiak

Wydział Zamiejscowy Prawa i Nauk o Społeczeństwie w Stalowej Woli,
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Polska

Cyberbullying jako łamanie praw dziecka w cyberprzestrzeni

Cyberbullying to zjawisko przemocy rozpowszechnianej za pomocą sieci. Najczęściej ta przemoc przybiera formę wyszydzania konkretnej osoby lub grupy osób, użycia, rozpowszechniania nieprawdziwych informacji na temat ofiary tego rodzaju przemocy. Wszystkie te zachowania sprowadzają się do terroryzowania jednostki z pomocą Internetu. Sprawcy wysyłają ofierze obraźliwe treści, zamieszczają na forach internetowych, portalach społecznościowych nie-prawdziwe informacje, kompromitujące ofiarę. Tego rodzaju zabiegi powodują cały szereg skutków psychicznych, społecznych i nawet somatycznych.

Cyberbullingu dokonują najczęściej osoby w wieku podobnym do ofiary, które znają ofiarę. Młode osoby nie mają świadomości jak bardzo krzywdzą obiekt prześladowań, a także w przypadku ofiary – jak bronić się przed takimi aktami agresji elektronicznej. Znane są przypadki, że młodzież, a nawet dzieci podejmowały próby samobójcze z powodu przemocy w sieci.

Celem referatu jest ukazanie, że przemoc tego rodzaju jest także łamaniem praw dziecka w cyberprzestrzeni. Działania takie, które odbywają się w świecie wirtualnym tak samo mocno „rania” użytkowników i mają istotny wpływ na ich psychikę, postępowanie i samopoczucie. Nie bez znaczenia jest fakt, że dzieci są nie tylko ofiarami cyberbullingu, ale często także i jego sprawcami, co oznacza, że same są ofiarami ale i sprawcami łamania swoich praw w sieci.

Bibliografia:

Patchin W.J., Hinduja S., *Bullies move beyond the schoolyard: A preliminary look at cyberbullying*, „Youth Violence and Juvenile Justice” 2006, Vol. 4, No. 2, pp. 148-169.

**Redakcja i opracowanie: prof. dr hab. Tamara Hovorun, dr Anna Witkowska-Paleń
Edited by: Tamara Hovorun, Professor, Anna Witkowska-Paleń, PhD**